

Kişisel Durum Sicilinin Tutulmasından Doğan Hukuki Sorumluluk^(*)

Civil Liability Arising From the Maintenance of Civil Registry

Arş. Gör. **Süleyman ALBAYRAK^(**)**

Öz:

Kişisel durum sicilinin kamu düzeni gereği doğru şekilde tutulması gerekir. Bu kayıt sisteminin güvenilir nitelikte olmasında kamusal ve özel fayda bulunmaktadır. Kişisel durum sicilinde tutulan veriler aksi ispatlanana kadar doğru kabul edilir. Böylelikle resmi ve özel işlemlere esas teşkil eder. Bu kapsamda, gerçeği yansıtmayan sicil, hatalı işlemlere ve hak kayıplarına neden olabilir. Aslında sicildeki gerçeği yansıtmayan kayıtların düzeltilmesi için çeşitli yollar öngörülmüştür. Fakat bu düzeltme imkanları olsa bile kişilerin zarara uğraması mümkündür. Bu bağlamda kanun koyucu bu sicilin hukuka aykırı tutulmasından doğan zararları Türk Medeni Kanunu'nda özel olarak düzenlemiştir. İdare bu tür zararlardan sorumluluğu doğrudan üstlenmiştir. Devlet, özünde kamusal bir hizmet olan kişisel durum sicilinin tutulmasıyla ilgili sorumluluğunu esas itibarıyla özel hukuka tabi kılmaktadır. Bu karma bir sorumluluk rejimine neden olmaktadır. Sorumluluk türü kusursuz sorumluluktur. Devletin sorumluluğunun doğabilmesi için sicilin hukuka aykırı şekilde tutulması ile meydana gelen zarar arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır. Zarara uğrayan kişi bu şartlar sağlandığında maddi ve/veya manevi zararının tazminini talep edebilir. Eğer sicilin tutulmasında görevli kişinin zararın oluşmasında kusuru bulunuyorsa, Devlet ödediği tazminatı ilgili personeline rücu etme hakkına sahiptir.

Anahtar Kelimeler:

Kişisel Durum, Kişisel Durum Sicili, Tazminat, Devletin Sorumluluğu, Rücu.

Abstract:

The civil status register must be maintained accurately in compliance with public order. The reliability of this system serves both public and private interests. The entries in the civil status register are presumed accurate until rebutted and therefore serve as the foundation for both official and private transactions. In this context, a register that does not reflect the truth may lead to erroneous transactions and loss of rights. However, even where such correction mechanisms are available, individuals may still suffer damage. In this context, the legislator has expressly provided in the Turkish Civil Code for liability for damages arising from the unlawful maintenance of the civil status register. The administration bears

^(*) Hakem denetiminden geçmiştir.

Makalenin Geliş Tarihi: 31.03.2026, Makalenin Kabul Tarihi: 05.06.2026.

^(**) Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Araştırma Görevlisi, Kocaeli-Türkiye,

E-posta: suleyman.albayrak@kocaeli.edu.tr,

Orcid: 0000-0002-3714-9760.

direct responsibility for such harm. The State essentially subjects its liability concerning the maintenance of the civil status register, which is in substance a public service, to private law. This gives rise to a mixed liability regime. The type of liability is strict liability. For the State to incur liability, a causal link must exist between the unlawful maintenance of the register and the damage sustained. Where these requirements are satisfied, the injured party may seek compensation for both pecuniary and non-pecuniary losses. Moreover, if the public official responsible for maintaining the register is at fault, the State is entitled to recourse against that official for the amount of compensation paid.

Keywords:

Civil Status, Civil Status Register, Compensation, Liability of State, Recourse.

GİRİŞ

Kişisel durum sicilinin tutulması hem kamu hem de birey için oldukça yararlıdır. Zira ülkesinde yaşayan insanlar hakkında bilgi sahibi olunmayan bir Devlette doğru bir politika yapım süreci işletilemez. Bireyler bakımından da kişisel durumun güvenilir biçimde belgelenememesi, toplumsal yaşamda ciddi bir güven sorunu doğuracaktır. Keza kanun koyucu da bu sicillerin düzgün şekilde tutulmasına özel önem göstermiştir. Bu bağlamda kanunlarımızda konu ile ilgili ayrıntılı düzenlemeler bulunmaktadır. Sicilin tutulması için özel idari birimler (nüfus müdürlükleri) bulunmaktadır. Bu birimlerde konunun uzmanı personel istihdam edilmektedir. Fakat ne kadar özenli davranılırsa davranılsın hizmetin işleyişinde tam hatasızlığın sağlanması söz konusu olmayacaktır. Dolayısıyla uygulamada kişisel durum sicilinin tutulmasında hatalar, eksiklikler ve karışıklıklar yaşanması oldukça olasıdır¹. Sicilin gerçeği yansıtmaması halinde kanunlarımızda sicilin düzeltilmesi için idari ve adli mekanizmalar öngörmektedir. Ancak sadece sicilin düzeltilmesiyle ideal anlamda hak arama özgürlüğü sağlanmış olmaz. Sicildeki yanlışlık düzeltilse bile bu hatadan zarar görenler olabilir. Bu kapsamda kanun koyucu, söz konusu zararların tazmini için Devlete karşı dava yoluna başvurulmasını mümkün kılmıştır. Bu dava türüyle çok fazla karşılaşmamaktadır. Bunun sebebi kanımızca, nüfus hizmetlerinin iyi işlemesi olduğu kadar bu dava hakkında gerekli farkındalığın da yeteri kadar yerleşmemesidir. Hatta hukuk öğretisinde de bu kurumun yeterli ilgiyi gördüğü söylenemez.

Konu hakkında farkındalık oluşturmak ve hukuk yazınına bir katkı sunmak amacıyla çalışmamızda kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan za-

¹ Bu konuda hayal gücünü zorlayan olaylar haberleştirilmektedir. Nitekim bir habere göre, Mardin'de yaşayan ve tır şoförlüğü yapan Ş.B. isimli şahıs için 1998'de nüfus kayıtlarına ölüm kaydı düşülmüştür. Şahıs bu durumu ancak 2002'de öğrenmiştir. Bu süreçte Ş.B.'nin ehliyetine ve pasaportuna el konulmuştur. Kimliğine ise ancak yıllar sonra kavuşabilmiştir. Yıllarca işsiz kalmış ve ekonomik zorluklar yaşamıştır. Ayrıca Ş.B.'nin bazı çocukları kimliklerinin olmaması nedeniyle eğitim hakkından mahrum kalmıştır. <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/mardin/nufusta-20-yil-olu-gozuken-vatandasin-yurek-burkan-drami-12724635>, (erişim tarihi: 29.03.2026).

rarlar bakımından Devletin hukuki sorumluluğu ele alınmıştır. Bu doğrultuda öncelikle kişisel durum sicilinin anlamı ve tutulma amacı açıklanmıştır. Ardından sorumluluğun niteliği, şartları, sorumluluktan doğan hukuki sonuçlar, tabi olduğu zamanaşımı, sorumluluğun rücu edilebilirliği ve nihayetinde sorumluluğun usul hukuku yönü incelenmiştir.

I. KİŞİSEL DURUM SİCİLİ

A. Genel Olarak

Kişiler, bir birey olarak sosyal hayat içinde kendilerini diğer kişilerden farklılaştıran ve kendilerine özgü ad, yaş, cinsiyet, evlilik durumu, yerleşim yeri, vatandaşlık statüsü gibi birçok özelliğe sahiptir. Bütün bu bilgiler bireyin kişisel durumunu oluşturmaktadır².

Kişisel durum içinde yer alan her bilgi hukuki anlamda değer taşımaz. Örneğin kişinin boyu kilosuna, hobileri gibi bilgiler hukuki bakımından çoğu kez anlam ifade etmeyecektir. Bu bakımdan Devlet kişinin durumuna dahil bilgilerden önemli olarak gördüklerini kayıt altına almıştır. Özellikle, Devletin kamu hizmetlerinin yürütümü için ülkesindeki kişiler hakkında bilgiye ihtiyaç duyduğu yadsınamaz bir gerçektir. Eğitim hizmetlerinin planlanabilmesi için ilkökul yaşına gelmiş çocuk sayısının tespitinin gerekliliği buna örnek olarak verilebilir. Bu bilgilerin kayda geçirilmesinde yalnızca Devletin kamusal ihtiyaçları değil, kişinin bireysel menfaatleri de bulunmaktadır. Zira kişisel durum sicilinde yer alan kayıtlar, kişinin belirli hakları elde etmesine imkân sağladığı gibi, muhtemel hak kayıplarının önlenmesine de hizmet eder. Bu çerçevede, mirasçılık sıfatının belirlenmesinde kişinin aile bağlarına ilişkin güvenilir bilgilere ihtiyaç duyulduğu gibi, soybağının tespiti, velayet ve nafaka ilişkileri, vatandaşlığın kazanılması veya kaybı, sosyal güvenlik haklarından yararlanma, evlenme ehliyetinin belirlenmesi ve benzeri birçok hukuki durumda da nüfus kayıtları belirleyici rol oynar. Dolayısıyla kişisel durum sicilinin doğru ve düzenli tutulması, hem kamu düzeninin sağlanması hem de bireyin hak ve menfaatlerinin korunması bakımından önem taşır. Ayrıca kişilerin özellikle ailevi boyutta bu kadar çok bilgiyi kaydetmesi oldukça zordur.

² M. Kemal Oğuzman / Özer Seliç / Saiibe Oktay-Özdemir, *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, 17. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 113; Mustafa Dural / Tufan Ögüz, *Türk Özel Hukuku*, Cilt II, *Kişiler Hukuku*, 24. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2024, s. 205; Serap Helvacı, *Gerçek Kişiler*, 7. Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 189; Jale Akipek / Turgut Akıntürk / Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku: Başlangıç Hükümleri: Kişiler Hukuku*, Yenilenmiş 17. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 475; Bilge Öztan, *Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler*, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 11. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 473 vd.

Kişisel durumun Devletçe kaydedildiği yerler kişisel durum sicilleridir³. Kişisel durum, kişisel durum sicilleri ile belirlenecektir (Türk Medeni Kanun (TMK) m. 36/f. 1). Bu sicillerin tutuluş şekli ve tutulmadan kaynaklı sorunların çözümü TMK m. 36-46 arasında düzenlenmiştir⁴. Bununla birlikte sicilin tutulması ve zorunlu bildirimlerin yapılmasına dair özel bir kanun çıkarılacağı hükme bağlanmıştır (TMK m. 36/f. 2). Bu kapsamda söz konusu özel kanun, Nüfus Hizmetleri Kanunu'dur (NHK)⁵.

Nüfus Hizmetleri Kanunu'na göre, aile kütüğü ve özel kütükler ile bunların yedeklerinden oluşan kayıtların tamamı nüfus kütüğünü (kişisel durum sicili) ifade eder (m. 3/u). Nüfus kütüklerinin işleyişi bakımından aile kütüğü temel kütük olmak üzere, doğum, evlenme, boşanma, ölüm, kayıt düzeltme ve diğer kişisel durum değişiklikleri adlı toplam yedi kütük bulunmaktadır⁶.

B. Kütüklerin (Sicil) Türleri

1. Aile Kütüğü

Aile kütüğü, nüfus olaylarına dair kayıtların kâğıt üzerinde veya elektronik ortamda tutulduğu kütükleri ifade eder (NHK m. 3/e). Bu kütüğe kaydedilecek nüfus olayları ise doğum, ölüm, evlenme, boşanma, tanıma, evlât edinme, kayıt düzeltme, soybağının düzeltilmesi, gaiplik gibi kişisel durumlarda değişiklik yaratan olaylar olarak belirtilmiştir (NHK m. 3/y).

Nüfus olayları, iletişim ağı aracılığıyla nüfus müdürlüklerinde tutulan aile kütüklerine ve merkezî veri tabanına tescil edilir (NHK m. 6/f. 1). Bu kayıtların merkezi ortamda tutulması Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) adı verilen sistem ile yapılır.

Aile, aynı soydan gelen, bir aile sıra numarası altında kayıtlı olan kişiler ile onların eş ve çocuklarından oluşur (NHK m. 3/d). Aileler mahalle veya köy ölçeğinde aile kütüğüne kaydedilir (NHK m. 7/f. 1).

Nüfus Hizmetleri Kanunu'na göre aile kütüklerinde, kişiye ilişkin çeşitli kimlik ve durum bilgileri kayıt altına alınmaktadır (NHK m. 7/f. 1). Bu kapsamda; Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, kayıtlı olunan yer bilgileri (il, ilçe, köy/mahalle ile cilt, aile ve birey sıra numarası), kişinin adı-soyadı, cinsiyeti, anne ve baba bilgileri ile evli kadınlar bakımından önceki soyadı gibi kimlik verileri yer alır. Ayrıca doğum yeri ve tarihi ile kütüğe tescil tarihi; ev-

³ Helvacı, s. 189; Dural / Ögüz, s. 205.

⁴ Oğuzman / Seliçi / Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku, s. 155.

⁵ Tarih: 25.04.2006, No: 5490, RG No: 26153, Tarih: 29.04.2006.

⁶ Oğuzman / Seliçi / Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku, s. 157 vd.

lenme, boşanma, soybağına ilişkin işlemler, ölüm ve vatandaşlık statüsündeki değişiklikler gibi kişisel duruma ilişkin kayıtlar da tutulur. Bunlara ek olarak kişinin dini, medeni hali, yerleşim yeri adresi, fotoğrafı, biyometrik verileri ile velayet ve vesayete ilişkin bilgiler de kütükte yer almaktadır.

2. Özel Kütükler

Özel kütük, doğum, evlenme, boşanma, ölüm, kayıt düzeltme gibi nüfus olaylarına ilişkin belgelerin türlerine göre ayrılarak saklandığı dosyayı ifade eder (NHK m. 3/z). Bu kütükler, doğum, ölüm, evlenme, boşanma, kayıt düzeltme ve diğer kişisel durum değişikliklerine ilişkin olmak üzere altı tanedir [Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği (NHUY⁷ m. 8/f. 1)].

Özel kütükler, nüfus olaylarının tesciline esas teşkil eden belgelerin; tescilin yapıldığı nüfus müdürlüğü, dış temsilcilikler veya yetkili kurumlarca tarih ve sayı sırasına göre düzenlenerek yıllar itibarıyla dosyalanması suretiyle oluşturulur (NHUY m. 8/f. 1, c. 2).

Özel kütükler, nüfus olaylarının dayanak belgelerinin tarih-sayı sırasına göre dosyalanmasından ibarettir. Nüfus olayları aile kütüğüne tescil edilmektedir (NHK m. 6/f. 1). Dolayısıyla özel kütükler tescil ve kayıt işlemlerinin dayanak belgelerinin bir arşivini oluşturmaktadır.

C. Kişisel Durum Sicilinin Nitelikleri

1. Bildirici Niteliği

Kişisel durum sicili insanların doğal ve ailevi durumlarını yansıtır ve bireylerin fiilen var olan kişisel durumlarını gösterir. Kişisel durum ve nüfus olayları henüz tescil edilmese bile yine de hukuk alanında geçerlidirler⁸. Başka bir deyişle, kişisel durumda değişiklik meydana getiren hukuki olay veya hukuki işlem ile birlikte birey, ilgili kişisel durumunu sicile tescilden bağımsız olarak kazanır⁹. Gerçekten, kişisel durum siciline tescil herhangi bir hukuki işlem için kurucu bir unsur olarak da tayin edilmemiştir. Bu itibarla kişisel durum sicili bildirici bir sicildir¹⁰. Örneğin kişi, evlenme işlemi şartlarına

⁷ RG Tarih: 9/5/2020 Sayı: 31122.

⁸ Akipek / Akıntürk / Ateş, s. 486. TMK m. 36/f. 1'de geçen "Kişisel durum, bu amaçla tutulan resmi sicille belirlenir." hükmündeki "belirlenir" ifadesi bu minvalde değerlendirilerek, daha çok ispat bakımından tespit ve tevsik edilir şeklinde anlaşılmalıdır, aynı doğrultuda, Akipek / Akıntürk / Ateş, s. 486.

⁹ Bu bağlamda tapu sicilinde tescil ise aynı hakkın kazanımı için kural olarak kurucu niteliktedir. Fakat istisnai olarak açıklayıcı tescilin bulunduğu haller de vardır: TMK m. 105, 599, 705/f. 2, 713, M. Kemal Oğuzman / Özer Seliçi / Saibe Oktay-Özdemir, Eşya Hukuku, Gözden Geçirilmiş 20. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 153.

¹⁰ Akipek / Akıntürk / Ateş, s. 486.

uygun şekilde yapıldığında evli kişisel durumunu kazanır. Bu statü kazanıldığı içindir ki sicile kayıt gerçekleşir. Yoksa kişi sicilde hâlâ bekar olarak gözü-küyorsa mevcut fiili ve hukuki durum ile sicil arasında uyumsuzluk vardır¹¹.

2. Resmi Sicil Niteliği

Kişisel durum sicili, Devlet tarafından tutulan resmi sicillerdendir (TMK m. 36/f. 1). Bu bakımdan TMK m. 7 anlamında resmi sicil niteliğindedir¹². Ayrıca bu sicil, kanunlardaki resmi sicillere ilişkin hükümlere tabi olacaktır. Kişisel durum sicili, resmi siciller arasında yer almakla birlikte herkese açık bir sicil niteliği taşımaz. Nüfus kayıtları ile bu kayıtların dayanağını oluşturan belgeler gizlilik kapsamındadır¹³. Bu verilere yalnızca yetkili ve sorumlu görevliler ile denetim ve teftiş yetkisine sahip kişiler erişebilir; bunun dışında inceleme mümkün değildir. Ancak mahkemeler bu kuralın istisnasını oluşturur (NHK m. 9). Bu itibarla kişisel durum sicilindeki kayıtların herkesçe bilindiği varsayılmaz. Dolayısıyla toplumdaki kişilerin sicildeki kayıtlar hakkında bilgi sahibi olduğu kabul edilemez¹⁴.

3. İspat Aracı Niteliği

Kişisel durum sicili, kişisel durumla ilgili iddiaların ispatı için önemli bir araç niteliğindedir. Bu sicil aynı zamanda belgelediği olguların doğruluğu için kanıt teşkil eder (TMK m. 7). Sicildeki kayıt, olgunun doğruluğuna bir karine oluşturur. Bunun sonucu olarak, karinenin aksi ispat edilebilir. İddiasını nüfus kütüklerine dayandıran kişi ispat külfetinden kurtulur¹⁵. Sicildeki durumun gerçeği yansıtmadığını iddia eden, bunu kural olarak her türlü delille kanıtlayabilir (TMK m. 7/f. 2)¹⁶. Fakat sicilde değişiklik için Kanun'un öngördüğü yollara başvurulması gerekir (TMK m. 39; NHK m. 36).

D. Kişisel Durum Sicilinin Tutulması

Nüfus olayları; doğum, ölüm, evlenme, boşanma, evlât edinme, tanıma, kayıt düzeltme, soybağının düzeltilmesi ve gaiplik gibi kişisel durumda değişiklik doğuran halleri kapsar ve daha önce belirtildiği üzere aile kütüğüne işlenir. Yetkili

¹¹ Akipek / Akıntürk / Ateş, s. 486.

¹² Akipek / Akıntürk / Ateş, s. 486.

¹³ Buna karşın tapu sicili herkese açıktır. İlgisini inanılır kılanlar tapu sicilinin ilgili sayfasının ve belgelerinin kendisine gösterilmesini veya örnek verilmesini isteyebilir (TMK m. 1020), bkz. Mehmet Şengül, Tapu Sicilinin Aleniyeti, Ankara, Adalet Kitabevi, 2013, s. 83 vd.

¹⁴ Akipek / Akıntürk / Ateş, s. 486.

¹⁵ M. Kemal Oğuzman / Nami Barlas, Medeni Hukuk, 22. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016, s. 347; Mustafa Dural / Suat Sarı, Türk Özel Hukuku Cilt I: Temel Kavramlar ve Medeni Hukukun Başlangıç Hükümleri, 13. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 271.

¹⁶ Dural / Ögüz, s. 207; Helvacı, s. 193; Öztan, s. 487.

kişi ve kurumlar tarafından bildirilen bu olaylara ilişkin belge ve tutanaklar ise Nüfus Hizmetleri Kanunu hükümleri çerçevesinde tescil edilir (NHK m. 13).

Nüfus kütüklerine kaydedilen kişisel durum bilgilerinin tamamı, yalnızca Nüfus Hizmetleri Kanunu kapsamında yetki verilmiş görevliler tarafından düzenlenmiş, usulüne uygun belgeler temel alınarak oluşturulur (NHK m. 12/f. 1).

Nüfus olaylarını tescil eden görevliler, her işlemten sonra dayanak belgeleri aile kütüğüne işleyip bu belgelerin bir nüshasını ise arşivlenmek üzere Genel Müdürlüğe gönderilecek ilgili özel kütüğe koyar (NHK m. 12/f. 2). Belirttiğimiz üzere sicillerin tutulmasında ana sicil ve tescilin gerçekleştiği kütük, aile kütüğü olduğu için kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan sorumluluk için aile kütüğündeki tescil durumu esas alınacaktır.

II. KİŞİSEL DURUM SİCİLİNİN TUTULMASINDAN DOĞAN SORUMLULUĞUN HUKUKİ NİTELİĞİ

A. Karma Hukuki Sorumluluk

Türk Medeni Kanunu, kişisel durum sicilinin tutulmasından kaynaklanan zararlardan Devletin sorumlu olduğunu hüküm altına almıştır (TMK m. 38). Devletin sorumluluğu söz konusu olduğunda bunun kamu hukukuna veya özel hukuka dayanması mümkündür. Kamu hukuku veya özel hukuk sorumluluk halleri ise farklı rejimlere tabidir¹⁷. Bu farklılığın temeli Devletin kamu gücüne yaslanması ve bunun sonucunda diğer kişilerden üstün konuma sahip olmasıdır¹⁸.

Kişisel durum sicilinin tutulması, idare hukuku anlamında bir kamu hizmeti olmasının yanı sıra Devletin kamu gücünü kullandığı bir kamu hukuku faaliyetidir¹⁹. Zira siciller, nüfus ve vatandaşlık müdürlüklerince zorunlu kayıt esasına göre, gerektiğinde üstün kamu gücünün kullanılması suretiyle tutulmaktadır (bkz. NHK m. 4, 11, 37).

Kamu hizmetinin görülmesi ile ilgili uyumsuzlıklara kural olarak kamu hukuku (idare hukuku) ilkeleri ve prensipleri uygulanmaktadır²⁰. Bu nedenle, söz konusu uyumsuzlıkların idari yargı mercilerince görülmesi gerekmektedir. Fakat

¹⁷ Turgut Tan, İdare Hukuku, 2017 Anayasa değişiklikleri işlenerek güncelleştirilmiş 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2017, s. 3 vd.; Cüneyt Pekmez, Tapu Sicilinin Tutulmasından Devletin Sorumluluğu, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 14 vd.

¹⁸ Tan, s. 5 vd.

¹⁹ Tan, s. 353 vd.

²⁰ Tan, s. 6 vd. İdari yargının görev alanının belirlenmesinde zamanla kamu hizmetlerinin endüstriyel veya ticari boyut kazanması ile kamu hizmeti ölçütü yetersiz kalmaya başlamıştır. Dolayısıyla kamu hizmeti ölçütünün yanına yeni ölçütler eklenmesi gerekmiştir. Bu sebeple yeni eğilim olarak kamu hizmetinin kamusal güç ve usullerle yürütülüp yürütülmediği araştırılmaktadır (Tan, s. 5 vd.).

kanun koyucunun özel düzenlemelerle idari eylem ve işlemlerden doğan bazı uyuşmazlıkları adli yargının görev alanına bıraktığı görülmektedir²¹. Kanun koyucunun bu eğiliminin hukukiliği son yıllarda tartışma konusu olmuştur. Bu sorun çeşitli kereler -anayasaya aykırılık iddiasıyla- Anayasa Mahkemesi'ne taşınmıştır. Yüksek Mahkeme, önceki içtihatlarında idari yargının görev alanına giren bir uyuşmazlığın kanuni düzenlemeyle adli yargıya aktarılmasını yargı ayrılığı ilkesine aykırı bulmaktaydı²². Ancak sonraki kararlarında, idari yargıya ait bir davanın yargı yolu değiştirilerek adli yargının görev alanına alınabileceğini kabul etmeye başlamıştır²³. Bununla birlikte yasama organının böyle bir tasarrufta bulunabilmesi için haklı neden ve kamu yararı bulunmasını aramaktadır²⁴. Doktrinde de ifade edildiği gibi aslında idare hukuku işlemi veya eyleminden kaynaklı bir uyuşmazlığın adli yargının görev alanına dahil edilmesini engelleyen, idari yargının görev alanını koruyucu nitelikte mutlak bir hüküm bulunmamaktadır²⁵. Böylece idari yargı alanındaki bir uyuşmazlığın adli yargı alanına devredilmesinin anayasal bağlamda mümkün olduğu tespit edilmiş olmaktadır.

Yargı yolu değişikliği, uygulanacak hukuk üzerinde de etki yaratmaktadır. Gerçekten, anayasal sistemimizde idari rejim prensibi geçerlidir²⁶. Böylelikle idari uyuşmazlıklara ayrı bir yargı kolu olan idari yargı bakmaktadır. Bu yargı kolunda uyuşmazlıklar kural olarak idare hukuku ilke ve esaslarına göre çözümlenmektedir²⁷. Bu anlamda aslında yargı yolunun belirlenmesinin uygulanacak hukuku da belirlediği söylenebilir. Zira özel hukuk mahkemesinden idare hukukuna göre karar vermesini beklemek mümkün olmamalıdır. Aksinin kabulü, idare mahkemesi - hukuk mahkemesi ayrımını anlamsız kılar. Ayrıca böyle bir anlayışın kamu menfaati sağladığı da söylenemeyecektir. Dolayısıyla açık bir hüküm olmadıkça yargı yolu belirlenmesi halini, uygulanan hukukun da belirlenmesi olarak kabul etmek gerekir.

²¹ Kamulaştırma bedeline itiraz davası (Kamulaştırma Kanunu (KK) m. 14); Orman sınırına itiraz davaları (Orman Kanunu (OK) m. 11); İcra ve iflâs dairesi görevlilerinin kusurlarından doğan tazminat davaları (İcra ve İflâs Kanunu (İİK) m. 5, c. 1 ve c. 3) hukuk mahkemelerinin görevlendirilmesine örnek olarak verilebilir.

²² AYM T. 25.5.1976, E. 1976/1, K. 1976/28 (RG: 16.8.1976, Sayı: 15679); AYM T. 22.12.1988 E. 1988/5, 1988/55 (RG: 25.7.1989, Sayı: 20232); AYM T. 28.2.1989 ve E. 1989/32, K. 1989/10 (RG: 22.6.1989, Sayı: 20203).

²³ Bkz. örneğin, AYM T. 21.12.2006, E. 2003/75, K. 2006/114 (31.03.2007, Sayı: 26479).

²⁴ AYM T. 21.12.2006, E. 2003/75, K. 2006/114 (31.03.2007, Sayı: 26479); AYM T. 11.06.2009 E. 2007/115, K. 2009/80, (RG: T. 26/11/2009, Sayı: 27418); AYM T. 26.12.2013, E. 2013/68, K. 2013/165, (RG: T. 27/03/2014, Sayı: 28954).

²⁵ Kemal Gözler / Gürsel Kaplan, "İdari Eylemlerden Kaynaklanan Zararlara İlişkin Davalar Adli Yargının Görev Alanına Sokulabilir mi?", Terazi Hukuk Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 63, Kasım 2011, s. 40.

²⁶ Tan, s. 8.

²⁷ Tan, s. 1001 vd.

Yargı yolu değişikliği olsa da uyumsuzluğun hukuki niteliği değişmez. Çünkü bunun için idarenin, kanun ile kendisine yüklenen bir kamusal faaliyetten yine ancak açık bir kanun hükmüyle vazgeçmesi gerekir. Ancak bu halde sorumluluğun tamamen özel hukuk sorumluluğuna dönüştüğü söylenebilir. Ayrıca yargı yolunu belirleyen hüküm, Devletin hukuki işlem ve eylemlerindeki üstün yetkilerini kaldırmamaktadır²⁸. Bu durumda aslında kamu hukukuna tabi olan bir sorumluluğun, özel hukuk sorumluluk rejimine tabi kılınarak çözülmesinin gerektiği söylenebilir. Kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan sorumluluk, bu gerekçelerle kanımızca bir karma sorumluluk rejimine tabi olacaktır²⁹. Karma sorumluluk nitelemesi ile kamu karakterini koruyan bir özel hukuk sorumluluğu anlaşılmalıdır. Kanun koyucu sorumluluğu özel hukuka tabi kılmak istediğinden haksız fiil hükümleri esasına göre sorumluluğun şartları ve hükümleri belirlenecektir. Aynı şekilde, idare ve kişi arasında iradi (örneğin sözleşmesel) bir ilişki mevcut olmadığından, kişisel durum sicilinin hukuka aykırı tutulması sebebiyle zarara uğranılması, Devletin haksız fiil sorumluluğunu gündeme getirmelidir³⁰.

Fakat bu noktada, idari yargının görev alanına girebilecek nitelikteki bir uyumsuzluğun kanun koyucu tarafından adli yargı alanına taşınabilmesi için Anayasa Mahkemesi'nin aradığı kamu yararı ve haklı neden ölçütlerinin göz önünde bulundurulması gerekir³¹. Gerçekten de kişisel durum sicilinden doğan zararlar bakımından böyle bir tercihin haklı nedenlere dayandığı söylenebilir. Öncelikle kişisel durum sicili, bireyin medeni hâli, soybağı, vatandaşlığı, aile ilişkileri, mirasçılığı ve benzeri özel hukuk ilişkileri üzerinde doğrudan sonuç doğurmaktadır. Bu sicildeki hata, çoğu zaman kişinin özel hukuk alanındaki haklarını kullanmasını engellemekte veya sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla uyumsuzluğun sonuçları bakımından özel hukukla yakın bağlantısı bulunmaktadır.

Bu çerçevede kabul ettiğimiz karma sorumluluk modeli, uyumsuzluğun kamu hukuku niteliği taşıyan esas dikkate alındığında, idare hukuku ilkelelerinin sağladığı koruma düzeyinin gerisinde kalan bir sorumluluk rejimi olarak değerlendirilemez. Aksine bu karma sorumluluk, zarar gören bakımından idare hukukunun özel hukuk sorumluluğuna kıyasla daha lehe olan ve özel

²⁸ Lale Sirmen, *Tapu Sicilinin Tutulmasından Doğan Zararlardan Devletin Sorumluluğu*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975, s. 38.

²⁹ Benzer bir kurum olan tapu sicilinin tutulmasından doğan sorumluluk için kamu hukuku sorumluluğu olduğu yönünde, bkz. Sirmen, s. 37 vd. Özel hukuk sorumluluğu olduğu yönünde, Pekmez, s. 14.

³⁰ Haluk Tandoğan, *Türk Mes'uliyet Hukuku*, Ajans-Türk Matbaası, 1961 s. 6-7; Pekmez, s. 15.

³¹ Bu içtihatlar için bkz. dpn. 22. Ayrıca anayasa yargısının gerekçelerinin bağlayıcılığı için bkz. İbrahim Şahbaz, "Anayasa Mahkemesi Kararının Gerekçesinin Bağlayıcılığı Sorunu", *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 2, 2020, s. 341-382.

hukuk kurallarıyla çelişmeyen ilkeleri ile özel hukukun idare hukukuna göre daha avantajlı ya da en azından idare hukukunun sağladığı korumanın gerisinde kalmayan kurallarının birlikte uygulanmasını gerektirir. Bu yaklaşım, kamu yararının da bir gereğidir. Nitekim kanun koyucunun, hukuk devletinin sorumluluğunu daraltan veya azaltan bir düzenlemeyi açıkça öngörmediği durumlarda, bu yönde sınırlayıcı bir yorum yapılması hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayacaktır (Anayasa (AY) m. 2).

B. Kusursuz Sorumluluk

Devletin sorumluluğunun kusursuz sorumluluk olduğu yönünde bir görüş birliği bulunmaktadır³². Kanaatimizce de kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan sorumluluğun kusursuz sorumluluk olarak nitelendirilmesi yerindedir. Aslında idare hukukunda, idarenin sorumluluğu kural olarak kusur esasına dayanır. Yine genel haksız fiil sorumluluğu bir kusur sorumluluğudur [Türk Borçlar Kanunu (TBK) m. 49]. Fakat idare hukukunda Devletin sorumluluğu bakımından kabul edilen kusur anlayışı, özel hukukta geçerli olan kusur anlayışından farklılaşmaktadır. İdare hukukunda hizmet kusuru-şahsi kusur ayrımı öne çıkmaktadır. İdare, kendisine yüklenen bir kamu hizmetinin gereği gibi yürütülmesini sağlamak için gerekli teşkilatı kurmak ve bu teşkilatın gerektirdiği personel, araç ve mali imkânları her zaman hazır bulundurmakla yükümlüdür. Bu unsurların yeterli ve uygun şekilde sağlanamaması nedeniyle hizmetin hiç işlememesi, gecikmesi veya aksaması hâllerinde idarenin kusuru söz konusu olur³³. Bu anlayış, idarenin sorumluluğunun, memurun özel hukuk anlamındaki kusuruna ya da idarenin kamu görevlisini seçmedeki kusuruna dayandırılmayacağını ortaya koymaktadır. Zira hizmet kusurunda anonimlik ilkesi hakimdir. Buna göre idarenin sorumluluğunu doğuran kamu görevlisinin kusuru değil, bu hizmeti yerine getirmekle yükümlü kamu idaresine hizmetin icrası ile ilgili yüklenilen bir kusurdur³⁴.

Hizmet kusuru gerek kusurun oluşumu gerekse kapsamı ve içeriği bakımından idare hukuku ilkeleri doğrultusunda içtihatlarla geliştirilmiştir. Özel hukukta kişinin şahsına bağlı sübjektif kusurdan farklı olarak hizmet kusuru; kamu personelinden bağımsız biçimde, kamu hizmetinin kuruluşu, işleyişi ve yürütülme usulünün dış dünyaya yansıyan aksaklıklarından kaynaklanan, objektif, bağımsız ve kendine özgü bir kusur türünü ifade eder³⁵.

³² Oğuzman / Seliçi / Oktay-Özdemir, s. 165; Dural / Öğüz, s. 206; Helvacı, s. 196; Öztan, s. 492.

³³ Tan, s. 471 vd.

³⁴ Ahmet Bozdağ, "İdare Hukukunda İdarenin Hizmet Kusuru ve Danıştay Uygulaması", Türk İdare Dergisi, S. 468, Eylül 2010, s. 37-38.

³⁵ Necdet Özdemir, Hizmet Kusuru Teorisi ve İdarenin Sorumluluğu, Yeni Desen Matbaası, Ankara, 1963, s. 44.

Kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan sorumluluğu karma bir sorumluluk olarak niteleyince idare hukukunun özel hukuk ile çelişmeyen ve lehe olan düzenlemelerinin haksız fiil sorumluluğuna uygun düştüğü ölçüde uygulanması gerektiğini belirtmiştik³⁶. Hizmet kusuru özel hukuka yabancı bir kavram olduğundan doğrudan TMK m. 38 anlamında sorumluluğa uygulanamamalıdır. Bununla birlikte, konumuz bakımından haksız fiildeki kusur sorumluluğu ilkesine katı biçimde bağlı kalınması, Devletin sorumluluğu açısından idari yargıda sağlanan koruma düzeyinin altında kalan sonuçlara yol açabilir. Bu nedenle, hizmet kusuru öğretisinin özel hukuka yansımaları çerçevesinde kusursuz sorumluluğun benimsenmesi, hukuk mahkemelerinde dava açan zarar görenler bakımından daha etkin ve güçlü bir koruma sağlayacaktır. Kaldı ki hizmet kusurunun objektif karakteri ve giderek idare hukukunda da idarenin kusursuzluğunu ispat imkanının daralması karşısında bu seçim yerinde olacaktır³⁷. Ayrıca belirtmek gerekir ki, konumuz bakımından kişisel durum sicilinin hukuka aykırı biçimde tutulması, hizmet kusurunun kabulü için yeterli bir temel olarak değerlendirilebilir. Zira sicilin doğru ve güncel tutulması, Devlet tarafından yürütülen bu kamu hizmetinin asli unsurlarındandır. Bu hizmetin gereği gibi işlememesinden doğan riskin, sicilin tutulması üzerinde belirleyici bir tasarruf imkânı bulunmayan bireye yüklenmesi düşünülemez. Bu nedenle Devletin, sicilin hukuka uygun biçimde tutulmamasından kaynaklanan riskleri üstlenmesi gerekir. Bu yönüyle karma sorumluluk rejiminde yer alan kusursuz sorumluluğun, idare hukukunun kendi ilkelerinden doğrudan çıkarılabileceği de söylenebilir.

Bu bağlamda kusursuz sorumluluğun kabulünü haklı kılan çeşitli gerekçeler de bulunmaktadır. Öncelikle kişisel durum sicilinin tutulması, güncellenmesi ve düzeltilmesi münhasıran Devletin yetki ve denetimi altında yürütülen bir faaliyetdir. Bu nedenle, sicilin hatalı tutulmasından doğan zararın, sicil üzerinde belirleyici bir tasarruf imkânı bulunmayan bireye yüklenmesi hakkaniyetli olmayacaktır. Bunun yanında kişisel durum sicilinin tutulması, kamu hizmeti niteliği taşımaktadır. Hukuk devleti ve sosyal devlet ilkeleri gereği Devlet, üstlendiği bu hizmetin gereği gibi işlememesinden kaynaklanan zararları kural olarak bireyin üzerinde bırakmamalıdır. Zira kişi, kişisel durumuna ilişkin kayıtların doğru ve güncel tutulacağına güvenerek hukuki ilişkilerini bu kayıtlara göre kurmaktadır. Ayrıca sicile duyulan kamusal güvenin korunması da kusursuz sorumluluğu destekleyen önemli bir gerekçedir. Mirasçılık, soybağı, evlenme ehliyeti, vatandaşlık, velayet, nafaka ve sosyal gü-

³⁶ Bkz. II. A.

³⁷ Günümüzde idarenin kusursuz sorumluluk alanının giderek genişlediği yönünde bkz. Celal, Işıklar, "Danıştay Kararlarında İdarenin Kusursuz Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Hâller". Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S. 1, 2019, s. 115 vd.

venlik gibi birçok hukuki durumda bu kayıtlara dayanılmaktadır. Son olarak, sicil hatasının idarenin iç işleyişinden kaynaklandığı hâllerde zarar görenin kusuru ispatlaması çoğu zaman güçtür. Bu nedenle kusursuz sorumluluğun kabulü, zarar görenin korunması ve sicile güvenin sağlanması bakımından daha isabetlidir.

C. Asli Sorumluluk

TMK m. 38'in Devletin asli ve münhasır sorumluluğunu düzenlediği kabul edilmektedir³⁸. Kanımızca da Devletin asli bir sorumluluğu bulunmaktadır. Zira idarenin sorumluluğu bakımından doğrudan memura başvurmak mümkün değildir (TMK m. 38/f. 1)³⁹. Anayasa m. 129/V, Devlet Memurları Kanunu m. 13 hükümleri bunu gerektirmektedir. Ancak idarenin rücu hakkı bulunmaktadır (TMK m. 38/f. 1). Belirttiğimiz gibi, bu anlamda karma sorumluluk, zarar gören bakımından, idare hukukunun özel hukuk sorumluluğundan daha lehe olan ve özel hukuk kuralları ile çelişmeyen prensipleri ile özel hukukun idare hukukundan daha avantajlı kurallarından oluşmaktadır. Devletin asliliği ilkesi doğrudan kamu hukuku prensibi olmakla, özel hukuka yabancı bir prensiptir. Fakat kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan zararlar bakımından Devletin asli sorumluluğu, ilk bakışta müteselsil sorumluluğa kıyasla zarar gören açısından daha sınırlı bir koruma sağlıyormuş gibi görünse de esasen yeterli ve etkili bir koruma mekanizması oluşturmaktadır. Zira bu sorumlulukta zarar gören, zararın hangi kamu görevlisinin kusurlu davranışından veya idarenin hangi iç işleminden kaynaklandığını araştırmak zorunda kalmaksızın doğrudan Devlete başvurabilmektedir. Bu durum, özellikle kişisel durum sicilinin tutulmasının idarenin iç organizasyonu, kayıt sistemi, bildirim mekanizmaları ve farklı birimler arasındaki işlem akışı içinde gerçekleştiği dikkate alındığında önem taşır. Ayrıca Devletin mali ve kurumsal gücü, zararın tazminini güvence altına alan önemli bir unsurdur. Müteselsil sorumlulukta zarar görenin birden fazla sorumluya yönelme imkânı bulunsa da kişisel durum sicili bakımından asıl önemli olan, zarar görenin güvenilir ve ödeme gücü bulunan bir muhataba ulaşabilmesidir. Devletin asli sorumluluğu bu ihtiyacı karşılamaktadır. Bu nedenle zarar görenin doğrudan Devlete başvurabilmesi, muhatap belirleme ve tahsil güçlüklerini önemli ölçüde ortadan kaldırır. Bu yaklaşım, söz konusu sorumluluğun kamu hukuku kaynaklı niteliğine de daha uygun düşmektedir. Ayrıca, kamu hukuku kay-

³⁸ İsviçre'de kantonların sorumluluğu bakımından bu esas kabul edilmiştir, bkz. Cora Graf-Gaiser, Toni Siegenthaler, Personen- und Familienrecht - Partnerschaftsgesetz art. 1-456 ZGB - PartG, CHK- Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, art. 46, N. 1. Hukukumuzda da doğrudan Devlete başvurulması gerektiği ifade edilmektedir bkz. Dural / Ögüz, s. 206; Oğuzman / Seliçi / Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku, s. 159.

³⁹ Oğuzman / Seliçi / Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku, s. 166.

naklı bir sorumluluğun kanun koyucu tarafından özel hukuk hükümlerine tabi kılınmış olması, tek başına kamu görevlisinin anayasal ve yasal konumunu ağırlaştıracak şekilde yorumlanmamalıdır. Başka bir ifadeyle, sorumluluğun özel hukuk alanında düzenlenmiş olması, açık bir kanuni düzenleme bulunmadıkça, zarar görene kamu görevlisine doğrudan başvurma imkânı tanındığı anlamına gelmez. Aksi yönde bir yorum, kamu görevlisinin görevinden doğan fiilleri bakımından sahip olduğu anayasal ve yasal koruma rejimini zayıflatabilir.

III. KİŞİSEL DURUM SİCİLİNİN TUTULMASINDAN DOĞAN SORUMLULUĞUN ŞARTLARI

A. Sicilin Hukuka Aykırı Olarak Tutulması

Devletin TMK m. 38'deki sorumluluğunun doğması için sicil hukuksal olarak aykırı olarak tutulması gerekir⁴⁰. Zira hukuka uygun tutulmuş bir sicilden zarar doğmuş olsa bile TMK m. 38 kapsamında bunun tazmini söz konusu olmaz. Bu bağlamda belirtilmelidir ki, hukuka aykırılık nüfus sicilinde meydana gelmelidir. Yoksa nüfus hizmetlerinde yaşanan başka hukuka aykırılıklar sebebiyle TMK m. 38'e başvurulamaz. Başka bir deyişle bu hallerde genel hükümlere başvurmak gerekecektir. Örneğin, ehliyet verilirken ehliyet sınıfının yanlış yazılması halinde bir zarar doğmuşsa TMK m. 38 çerçevesinde zararın giderilmesi istenemez. Bu anlamıyla TMK m. 38 nüfus hizmetlerinden doğan zararların genel bir tazmin normu değildir.

Kişisel durum sicilinin, kişisel durumları doğru şekilde yansıtması gerekir. Kişisel durum sicilinden beklenen fayda budur. Bununla birlikte, kişisel durum sicilinde yer alan kaydın her zaman gerçek hukuki veya fiilî durumla örtüşmeyebileceği göz ardı edilmemelidir. Bu durum genelde gerekli kaydın hiç yapılmaması ya da yanlış yapılması şeklinde karşımıza çıkar. Ayrıca sicil herhangi bir nedenle hasar görmesiyle de kayıtların gerçek duruma aykırı hale gelmesi mümkündür. Bu yanlışlıklar çeşitli sebeplerden kaynaklanabilir. Buna göre, ilk olarak kaydın yanlışlığı, memurun yapılan başvuruyu yanlış anlaması veya belgeleri yanlış okuması kaynaklı olabilir. Mesela, memur nüfusa kaydedilecek kişinin ismini Tayfun yerine Tayfur şeklinde yazmış olabilir. Yine nüfus olayı başvuru kişinin sicil sayfası yerine başka kişinin sicil sayfasına yanlışlıkla kaydedilmiş olabilir⁴¹. Benzer şekilde memur başvurusunun mahiyetini anlamamış, hukuki içeriğe başka bir anlam vermiş olabilir.

⁴⁰ Cem Baygın / Ahmet Nar, Medeni Hukuk Dersleri-I: Başlangıç Hükümleri ve Kişiler Hukuku, 7. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2025, s. 468; Helvacı, s. 196; Oğuzman / Seliçi / Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku, s. 159.

⁴¹ Akipek / Akıntürk / Ateş, s. 490.

Evliliğin iptaline ilişkin belgeyi yanlış değerlendirerek çocukları evlilik dışı olarak kaydetmesi buna örnek teşkil eder⁴². Ayrıca sicildeki yanlışlık, yapılan beyanların veya sunulan belgelerin doğru olmamasından ileri gelmiş olabilir. Aslında sağ olan bir kimsenin ölmüş olduğuna dair bir belgenin sunulması üzerine, sicile ölü kaydı düşülmesi hali böyledir⁴³. Nüfus kayıt alanında faaliyet gösteren bir kişinin yapması gereken işlemi ihmal etmesi nedeniyle de yanlış bir kaydın oluşması mümkündür. Nihayet, elektronik kayıt sisteminde meydana gelen teknik bir arıza veya üçüncü kişilerin sisteme hukuka aykırı müdahalesi de sicilin hatalı tutulmasına yol açabilir.

Bir görüşe göre, kişisel durum sicilin tutulmasında önemli olan, nüfus sicilini tutmakla görevli olanların⁴⁴ doğrudan icrai veya ihmali davranışı içinde gerçekleşen bir yanlış sicil bulunmasıdır. Nüfus kayıt hizmeti kapsamında yürütülen icrai ya da ihmali bir faaliyet ile ortaya çıkan zarar arasında fonksiyonel bir bağlantının varlığı sorumluluk için yeterlidir⁴⁵. Bu bağlamda bir kişinin yetkisini aşması ya da kullanmaması nedeniyle ortaya çıkan durumlar da kapsama girer. Ayrıca nüfus hizmetlerine yabancı kişilerin de sicile verdiği hasar ya da yanlış işlem tesisi hallerinde Devletin sorumluluğu doğabilecektir⁴⁶. Bu hal bir koruma yükümlülüğünün ihlali bağlamında gündeme gelebilecektir.

Bize göre ise, Devletin sorumluluğu için göreve aykırılık gibi bir hukuka aykırılığa gerek yoktur. Zarar gören kişi bakımından nüfus kaydının tutulmasında, tüm maddi ve manevi menfaatlerini koruyan hukuk kurallarına aykırı davranılması yeterlidir⁴⁷. Burada objektif bir sorumluluktan bahsedilebilir⁴⁸. İhlal edilen kural ister kişisel durum sicili ile ilgili olsun ister hukukun genel kuralları olsun, hukuka aykırılık sonucun hukuk düzeniyle bağdaşmamasından kaynaklanmaktadır. Kişisel durum sicilindeki kaydın gerçek hukuki veya

⁴² Akipek / Akıntürk / Ateş, s. 491.

⁴³ Akipek / Akıntürk / Ateş, s. 491.

⁴⁴ Sicili tutmakla görevli kişinin memur olmasının ya da özel hukuk sözleşmesi ile çalışmasının önem arz etmediği yönünde bkz. Ivo Schwander, İn: *Haftpflichtkommentar Kommentar zu den schweizerischen bkz. Schwander / Luterbacher* (Hrsg.), Zürich/St. Gallen, 2016, art. 46 ZGB, N. 7. Bu görüş tabii olarak Türk hukuku bakımından da geçerlidir.

⁴⁵ Schwander, HK, N. 7.

⁴⁶ Schwander, HK, N. 7.

⁴⁷ "...4721 sayılı TMK'nun 38. maddesi 'kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan zararlar, kusurlu memura bu maddede düzenlenen sorumluluk, rücu edilmek kaydıyla Devletçe tazmin edilir' hükmünün içermektedir. Kusursuz sorumluluk (sebeplere sorumluluğu) türü olup, *nüfus müdürü ya da memurunun kusuru olsun ya da olmasın, sicilin tutulmasında, kişilerin malvarlığı çıkarlarını koruyan hukuk kurallarına aykırı davranılmış olması yeterlidir*. Bu nedenle uğranılan zarar nedeniyle ancak Devlete karşı dava açılabilir, kusurun varlığı halinde Devlet, tazminatı memuruna rücu edecektir..." (Y. 3. HD., E. 2017/993, K. 2018/12811, T. 13.12.2018); aynı yönde, Y. 5. HD., E. 2012/19389 K. 2013/6308 T. 4.4.2013; Y. 5. HD., E. 2013/19258 K. 2013/24235 T. 26.12.2013.

⁴⁸ Tapu sicili bakımından krş, Sirmen, s. 64.

fiilî durumla örtüşmemesi, kural olarak hukuka aykırılık unsurunun gerçekleştiğini gösterir. Nitekim nüfus memurunun, örneğin sahte bir belgeye dayanarak kişisel durum siciline gerçeği yansıtmayan bir kayıt işlemesi hâlinde (söz konusu sahtelik gerekli özen gösterilse dahi anlaşılabilir nitelikte olmasa da), hukukî dayanağı bulunmayan bu kayıt objektif olarak hukuka aykırılık teşkil eder. Dolayısıyla böyle bir sicil işlemi sonucunda doğan zarar da hukuka aykırı kabul edilmelidir⁴⁹. Diğer bir deyişle, kişisel durum sicilinde yer alan kaydın gerçek durumla örtüşmemesi, kural olarak sicilin hukuka aykırı biçimde tutulduğunu gösterir⁵⁰.

Bildirilmesi gereken bilginin bildirilmemesi halinde sistemde bulunmayan bilgiden idare sorumlu tutulamaz. İdarenin kural olarak maddi durumu re'sen araştırma yükümlülüğü yoktur⁵¹. Burada aslında bir hukuka aykırılık sorunu da yoktur. Zira sicilin gerçek durumu yansıtmamasının nedeni bildirim yükümlüsünün davranışdır. Bu tür hâllerde idarenin sorumluluğunu doğurabilecek bir davranış ancak bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmesinden sonra söz konusu olabilir. Bu sebeple oluşan zarar idareye atfedilemez. Sicilin gerçeği yansıtmamasının yegâne nedeni bildirim yükümlüsüdür.

B. Zarar

TMK m. 38 uyarınca Devletin sorumluluğunun doğabilmesi için, kişisel durum sicilinin hukuka aykırı tutulması sonucunda maddi veya manevi bir zararın meydana gelmiş olması gerekir. Bu kapsamda ortaya çıkan maddi zarar ya fiili zarar şeklinde ya da elde edilmesi beklenen kazançtan yoksun kalma (kâr mahrumiyeti) olarak ortaya çıkabilir⁵². Gerçekten de sicilin düzeltilmesi

⁴⁹ Krş, Sirmen, s. 64.

⁵⁰ Fakat sicilin yanlışlığının kural olarak hukuka aykırı olacağı yönündeki kabul, yalnızca 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki dönem için geçerli olmalıdır. Zira bu kurum kusursuz sorumluluk haline bu kanunla gelmiştir. Türk Medeni Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunu m. 1 uyarınca, söz konusu hukuki rejimin geçmişe yürütülmesi mümkün değildir.

⁵¹ İdarenin tahkik yükümlülüğüne bir örnek için bkz. NHK m. 33/f. 1. Fakat önemle belirtmek gerekir ki, nüfus idaresinin kendisine sunulan belgeleri hiçbir inceleme yapmaksızın sicile esas alabileceği kabul edilmemelidir. İdare, bildirim dayanak oluşturan belgeyi özenli bir idareden beklenen dikkatle incelemeli; belgenin yetkili makam tarafından düzenlenip düzenlenmediğini, şekli bakımından usulüne uygun olup olmadığını ve sicil işlemi bakımından elverişli bulunup bulunmadığını değerlendirmelidir. Bu yükümlülük, idarenin her durumda kapsamlı bir maddi hakikat araştırması yapmasını gerektirmez. Ancak belgede açık sahtecilik şüphesi, görünür eksiklik veya sicil kaydıyla bağdaşmayan bir çelişki varsa, idarenin bunları göz ardı ederek işlem yapması hukuka uygun kabul edilemez. Dolayısıyla nüfus idaresinin kural olarak her bildirim doğruluğunu re'sen araştırma yükümlülüğü bulunmasa da sicile esas aldığı belgeler bakımından asgari bir denetim yükümlülüğü vardır.

⁵² M. Kemal Oğuzman / Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu'na Göre Güncellenip, Genişletilmiş 16. Bası, Vedat Kitapçılık, C. 2, İstanbul, 2018, s. 41. Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 21. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 548 vd.

için yapılan avukat, mahkeme masrafları gibi kalemler fiili zarar teşkil eder. Buna karşılık, kişinin nüfus sicilindeki hata nedeniyle mirasçı sıfatı zamanında tespit edilememiş olabilir. Bu kişi, mirasçı olacağını öngörerek terekeye dâhil bir aracı belirli bir bedelle satmak üzere üçüncü kişiyle anlaşmış ya da ciddi bir satış imkânı elde etmiş olabilir. Ancak sicildeki hata sebebiyle mirasçılık sıfatını zamanında ispatlayamadığından, söz konusu satış işlemini gerçekleştiremez. Sicil kaydı sonradan düzeltilip mirasçılık sıfatı ispatlansa dahi, aracın bu süre içinde değer kaybetmesi nedeniyle kişi aracı daha düşük bir bedelle satmak zorunda kalabilir. Bu durumda ortaya çıkan zarar, kâr mahrumiyeti olarak nitelendirilebilir. Aynı şekilde mirasçı olunamaması nedeniyle elden kaçırılan kira gelirleri de buna örnek verilebilir. Kişisel durum sicilinin hukuka aykırı biçimde tutulması, maddi zararların yanında manevi zararlara da yol açabilir. Bunun gerçekleşebilmesi için, kişinin yaşamı, sağlığı ve beden bütünlüğü ile özgürlüğü, onuru ve itibarı, görüntüsü, özel hayatının gizliliği veya sırları gibi değerlerine yönelik bir müdahale söz konusu olmalıdır; başka bir ifadeyle kişilik hakkı ihlal edilmelidir⁵³. Kişiliği meydana getiren unsurların tek tek ve sınırlı biçimde sayılması mümkün değildir. Bu unsurlar, zamanın değişen ihtiyaçları doğrultusunda gelişerek yeni içerikler kazanabilmektedir⁵⁴. Kişisel durum sicili, kişilik hakkı kapsamında korunan verileri içermektedir. Örneğin kişinin sicilde bir hata sonucu ölü olarak kaydedilmesi nedeniyle sosyal hayatta yaşadığı sıkıntılar sebebiyle manevi olarak zarar gördüğü söylenebilir.

Kişisel durum sicilinin hukuka aykırı tutulmasından doğan zararlar kural olarak sicilin yanlış hale gelmesi ile bu kaydın düzeltilmesi arasında geçen sürede gerçekleşir. Çünkü nüfus kayıtlarının yanlış tutulmasından sonra çoğu kez bu hatanın gecikmeli de olsa düzeltilmesi mümkündür. Ayrıca yanlışlığın sonradan fark edilmesi durumunda yetkili makamlar bunun düzeltilmesi için gerekli işlemleri yapmalıdır. Maddi hataları nüfus müdürlükleri dayanak belgesine dayanarak düzeltmek zorundadır (NHK m. 35/f. 1). Buna karşılık, maddi hata kapsamında değerlendirilemeyen yanlışlıkların düzeltilmesi ise, ilgili resmî dairenin göstereceği lüzum üzerine Cumhuriyet savcısı tarafından, kişinin yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki asliye hukuk mahkemesinde açılacak dava yoluyla istenebilir (NHK m. 36)⁵⁵. Kanımızca idarenin hatayı

⁵³ Eren, Borçlar Genel, s. 554.

⁵⁴ Oğuzman / Öz, s. 261.; Dural / Ögüz, s. 99 vd.; Baygın / Nar, s. 472.

⁵⁵ Sicil kaydının düzeltilmesinin mümkün olmaması ihtimali kural olarak dışlanmamalıdır. Çünkü sicilin düzeltilmesi için yalnızca mevcut kaydın yanlış olduğunun ortaya konulması yeterli değildir; aynı zamanda doğru kaydın ne olduğunun da belirlenebilmesi gerekir. Bu sebeple, başka resmî kayıt ve belgelerden sicilin gerçeği yansıtmadığı anlaşılrsa bile, gerçek duruma kesin olarak ulaşılamıyorsa sicilin olumlu anlamda düzeltilmesi her zaman mümkün olmayabilir. Bu halde, hatalı olduğu sabit olan kaydın iptali gündeme gelebilir. Ancak gerçek durumun belirlenemediği hallerde

savcılığa bildirmesi kural olarak bir yükümlülük olmalıdır⁵⁶. Zira idarenin nüfus alanında takdir yetkisinin çok sınırlı olduğu belirtilmektedir⁵⁷.

Oluşabilecek zararları çeşitli örneklerle somutlaştırmak mümkündür. Bir kişinin nüfus sicilinde yer alan bir bilginin gerçeğe aykırı olması nedeniyle, yabancı bir ülkede çalışma amacıyla yaptığı oturma izni başvurusu yetkili makam tarafından reddedilebilir. Her ne kadar söz konusu sicil kaydı daha sonra düzeltilmiş olsa da kişi, bu süreçte elde etmesi mümkün olan iş fırsatını kaybedebilir. Bu durumda, kaçırılan iş imkânı nedeniyle mahrum kalınan ücret geliri, tazmini talep edilebilecek maddi zarar kalemleri arasında değerlendirilebilir⁵⁸. Benzer şekilde, kişinin boşanmış olmasına rağmen nüfus sicilinde hâlen evli görünmesi de zarara yol açabilecek hâllerden biridir. Bu durumda boşanma kararı kesinleşmiş olmasına karşın sicile işlenmemişse, kişinin yeniden evlenmek üzere yaptığı başvuru, evlendirme memuru tarafından sicildeki kayıt esas alınarak reddedilebilir. Sicil kaydı sonradan düzeltilse dahi, kişinin bu süreçte belirli bir süre evlenememesi; buna bağlı olarak vize, aile birleşimi veya benzeri işlemlerinin gecikmesi maddi veya manevi zarar doğurabilir. Bir diğer örnek, soybağına ilişkin sicil kaydının hatalı tutulmasıdır. Kişinin soybağı kaydının gerçeğe aykırı biçimde düzenlenmesi nedeniyle, bir yakınının ölümü üzerine açılan mirasta mirasçı olarak görünmemesi mümkündür. Bu nedenle kişi, mirasçılık sıfatından doğan haklarını zamanında kullanamayabilir. Sicil kaydı daha sonra düzeltilse dahi, bu süreçte terekenin paylaşılmış olması, miras konusu malların elden çıkarılması veya kişinin miras payından fiilen yararlanamaması gibi zararlar ortaya çıkabilir⁵⁹. Nüfus sicilindeki kayıt yanlışlığı nedeniyle kişinin yurt dışında kazandığı üniversiteye kaydının yapılamaması veya evlilik planlarının gecikmesi gibi durumlarda, manevi zarar da ortaya çıkabilir.

C. Nedensellik Bağı (İlliyet)

Devletin, kişisel durum sicilinin hatalı tutulmasından kaynaklanan sorumluluğunun doğabilmesi için, ortaya çıkan zarar ile sicilin hukuka aykırı biçimde tutulması arasında illiyet bağının bulunması gerekir. Burada nedensellik bağına kurmak çoğu zaman oldukça zordur. Örneğin, bir kimse, sahte

özellikle maddi zararın kapsamı ve miktarının tespiti güçleşebilir. Bununla birlikte, bu ispat güçlüğü tazminat sorumluluğunu bütünüyle ortadan kaldırmaz. Sadece zararın kapsamının ve tazminat miktarının, somut olayın özellikleri dikkate alınarak hâkim tarafından takdir edilmesini gerekli kılar (TBK m. 50/f. 2).

⁵⁶ İstisna olarak, sicil durumu yanlış tutulan kişinin bu durumu idareden önce öğrendiği ve bu konuda dava açabileceğinin belli olması durumu gösterilebilir.

⁵⁷ Schwander, HK, N. 11.

⁵⁸ Schwander, HK, N. 22.

⁵⁹ Schwander, HK, N. 22.

bir nüfus kaydı belgesine güvenerek hukuken geçersiz bir işlem yapmış ve bu nedenle zarara uğramışsa, zarar sicildeki yanlış kayıttan değil, sahte belgeye dayanılarak yapılan geçersiz işleminden kaynaklanmış olur⁶⁰. Bu durumda zarar ile kişisel durum sicilinin hukuka aykırı tutulması arasında illiyet bağı bulunmadığından Devletin sorumluluğundan söz edilemez. Devletin sorumluluğu bakımından sicilin hukuka aykırı tutulması ile uğranılan zarar arasında, genel haksız fiil hukukundaki kabule uygun olarak, uygun illiyet bağı aranır⁶¹.

Devletin sorumluluğunun tespiti açısından, hâkim görüşü oluşturan uygun illiyet bağı teorisine göre, zarar ile sicilin tutulması arasında uygun bir nedensellik bağının varlığı yeterli sayılmaktadır. Sicilin tutulmasına ilişkin hukuka aykırı durum, olayların doğal akışına göre gerçekleşen türden bir zararı meydana getirmeye elverişli ise, bu takdirde söz konusu davranışla zarar arasında uygun bir illiyet bağının varlığı kabul edilir⁶².

Nüfus memurunun sicilden bağımsız olarak belge verdiği hallerde bu belgenin yanlış hukuki bilgi veya tespitlere yer vermesi ve bunun bir zarara yol açması mümkündür. Bu durumda sicilin tutulması ile doğan zarar arasında uygun illiyet bağı yoktur. Örneğin, evlendirme yetkisi verilmiş bir nüfus memurunun, sicilde gerçeğe aykırı bir kayıt bulunmadığı hâlde hısımlık hukukuna ilişkin hükümleri yanlış yorumlayarak, evlenme başvurusunun reddine karar vermesi örnek gösterilebilir (Evlendirme Yönetmeliği⁶³ m. 22).

Zarar görenin kusuru bazı hallerde sicilin hukuka aykırı tutulması ile bundan doğan zarar arasındaki illiyet bağının kesilmesine sebep olur. Zarar görenin kusuru sebebiyle illiyet bağı kesilmişse devletin sorumluluğu doğ-

⁶⁰ Yargıya yansıyan bir olayda davacı, noterde düzenlenen kat karşılığı inşaat sözleşmesine güvenerek 900.000 TL ödeme yaptığını; ancak daha sonra işlem yaptığı kişinin sahte kimlik kullandığını ve gerçek arsa sahibi olmadığını öğrendiğini ileri sürerek tazminat talep etmiştir. Olayda kullanılan nüfus cüzdanının nüfus müdürlüğünce düzenlenmiş olması sebebiyle Devletin sorumluluğu tartışılmıştır. Kanaatimizce bu olayda kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan bir zarardan söz edilemez. Zira zararın kaynağı, nüfus sicilindeki bir kaydın gerçeğe aykırı olması değildir. Sicilde kişinin kimliği, medeni hâli, soybağı veya kişisel durumuna ilişkin hatalı bir kayıt bulunmamaktadır. Zarar, sicilin hukuka aykırı tutulmasından değil, sahte kimliğin kullanılması ve bu kimliğe dayanılarak hukuki işlem yapılmasından doğmuştur. Bu nedenle zarar ile kişisel durum sicilinin hukuka aykırı tutulması arasında uygun illiyet bağı kurulamaz. Bu durumda uyuşmazlık, kişisel durum siciline ilişkin özel sorumluluk kapsamında değil, kimlik belgesinin düzenlenmesi veya denetlenmesine ilişkin idari faaliyet çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu sebeple tazminat talebinin idari yargıda ileri sürülmesi gerekir. Bkz. Y. 3. HD., E. 2017/993, K. 2018/12811, T. 13.12.2018. Aynı kabul ile Y. 3. HD., E. 2018/7413 K. 2019/8750 T. 5.11.2019.

⁶¹ Uygun illiyet bağı kavramı için bkz. Fikret Eren, Sorumluluk Hukuku Açısından İlliyet Bağı Teorisi, Sevinç Matbaası, Ankara, 1975, s. 52 vd.; Oğuzman / Öz, s. 45 vd. Bunun yanı sıra diğer illiyet bağı teorileri için Eren, İlliyet Bağı, s. 21 vd.

⁶² Eren, İlliyet Bağı, s. 52.

⁶³ RG Tarih: 7/11/1985, No: 18921.

mayacaktır. Örneğin, kendisi gerçeği yansıtmayan belge veren kimsenin, bu belgeye dayanılarak yapılan tescilden doğan zarar bakımından ağır kusur sebebiyle illiyet bağının kesilmesinden bahsedilebilir^{64,65}. Kusurun ağırlığı bu seviyeye ulaşmasa bile tazminattan indirim sebebi olabilir (TBK m. 52).

Üçüncü kişilerin sicile müdahalesi sonucu da bir zarar meydana gelmiş olabilir. Kural olarak, üçüncü kişinin kusuru ne derece ağır olursa olsun kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan zarar bakımından illiyet bağının kesilmesinden bahsedilemez. Çünkü devletin sorumluluğu açısından zararın doğmasında bir üçüncü kişinin ağır kusuru etkin olsa bile, sicilin ortaya çıkardığı tehlike büyük olduğu için üçüncü kişinin kusuru illiyet bağını kesecek seviyeye erişemez⁶⁶. Fakat kanımızca, buna bir istisna getirilmelidir. Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun bildirimde bulunma yetkisi ve görevi verdiği haller bu ayrık durumlardır. Bu bağlamda örneğin, doğum için, ilk planda veli, vasi ve kayyım doğumu bildirme görevi yüklenmiştir (NHK m. 15/f. 5). Bunun gibi ölümü bildirmeye NHK m. 31'de yetkili ve yükümlü kişiler sayılmıştır. Bildirime yetkili kişiler için bildirim kanuni görevlerinin bir parçasıdır (Örneğin, doğum için velayet ilişkisi, ya da adli olaylar bakımından savcılık). Bu kişilerin gerçeğe aykırı beyanda bulunmaları halinde hem cezai hem de idari yaptırımlar öngörülmektedir (NHK m. 67/68). Bu sebeple bir gerçeğe uygun beyanda bulunma yükümlülüğünün varlığından söz edilebilir. Kanunun bu kişilerin diğer kişilerden farklı olarak gerçek dışı beyanda bulunmaması varsaydığı da söylenebilir. Bu sebeple de her bilgi sahibinin nüfus olayını bildirmesine de imkan tanınmamıştır. Bildirime yetkili kişiler sınırlı sayıda sayılmıştır. Böylece bu kişilerin kanun koyucu gözünde nüfus olayı bakımından güvenilir kişiler olarak görünmesinden de bahsedilebilir. Ayrıca beyanda bulunmakla yükümlü kişilerin beyanlarının doğruluğunu idarenin resen araştırma yükümlülüğü olmaması da dikkate alınmalıdır⁶⁷. Tüm bunlar

⁶⁴ Kişi sunduğu belgenin içeriğini doğruyu yansıtip yansıtmadığını hayatın olağan akışı gereği bilmediğini kural olarak iddia edememelidir. Zira nüfus olayı kendi kişisel alanı içinde gerçekleşmektedir.

⁶⁵ Bu bağlamda, kişinin ağır kusuruyla sicilde gerçeğe aykırı bir kaydın oluşması sebep olduğu hâllerde, zarar görenin ağır kusurunun illiyet bağını keseceği ileri sürülebileceği gibi, hukuka aykırılık bağının kurulamayacağı da düşünülebilir. Ancak kanaatimizce, sicilin gerçek durumu yansıtmaması kural olarak hukuka aykırılık teşkil ettiği için, hukuka aykırılık bağının tamamen ortadan kalktığı kabul edilmemelidir. Zira sicilin doğru ve güvenilir biçimde tutulması idarenin üstlendiği kamu hizmetinin temel gereklerinden olup, bu hizmetten doğan risk kural olarak idarenin riziko alanında değerlendirilmelidir. Objektif sorumluluk esası da bu sonucu gerektirir. Bununla birlikte, ilgilinin ağır kusuru somut olayın özelliklerine göre uygun illiyet bağını kesebilir veya tazminat miktarının azaltılmasına neden olabilir. Bu nedenle mesele, hukuka aykırılık bağının yokluğu yerine, illiyet bağı ve zarar görenin birlikte kusuru çerçevesinde ele alınmalıdır.

⁶⁶ Tapu sicili bakımından öne sürülen bu görüş için bkz. Pekmez, s. 143.

⁶⁷ Nitekim NHK m. 15/4'te, sağlık personelinin takibi dışında gerçekleşen doğumların sözlü beyanla bildirilmesi hâlinde, mülki idare amirinin emri üzerine aile hekimleri tarafından beyanın doğrulu-

göstermektedir ki, bildirim yetkili olanların gerçeği yansıtmayan beyanı bakımından Devletin sorumluluğuna gidilmemelidir. Zira bu hukuka aykırılık doğrudan bildirimde bulunanın fiilinden kaynaklanır. Örneğin, sözlü beyan ile doğumu nüfusa bildirilen bir kişinin okula geç başlaması nedeniyle uğradığı zarar bakımından, idarenin sorumluluğu doğmayacaktır. Zarar gören kişi doğrudan beyanda bulunana başvurmalıdır⁶⁸.

Bu noktada temsil yetkisinin de ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Bildirim yükümlülüğü bulunmayan üçüncü kişilerin, bir kişi hakkında nüfus idaresine beyanda bulunabilmesi ancak noter onaylı vekaletnameye dayanması hâlinde mümkündür (NHK m. 57). Bu nedenle kişinin kendi iradesiyle verdiği temsil yetkisine dayanılarak yapılan beyan gerçeği yansıtmıyor ve bu beyan sonucunda sicilde hatalı bir kayıt oluşuyorsa, bu durumda sicilin hukuka aykırı hâle gelmesinde belirleyici unsur temsilcinin yanlış beyanıdır. Kanaatimizce böyle bir hâlde idarenin sorumluluğu doğmamalıdır. Zira idare, geçerli bir temsil yetkisine dayanılarak yapılan beyanı esas almakta; beyanın içeriğindeki yanlışlık ise temsil ilişkisi kapsamında ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, kanuni bildirim yükümlüsünün gerçeğe aykırı beyanında olduğu gibi burada da sicilin hatalı oluşmasına yol açan neden, idarenin sicili tutma faaliyeti değil, beyan sahibinin yanlış veya gerçeğe aykırı açıklamasıdır. Üstelik bu ihtimalde kişi, temsilciyi bizzat yetkilendirmek suretiyle beyanın kendi adına yapılmasına imkân tanımaktadır. Bu nedenle temsilcinin hatalı beyanından doğan sonuçların idareye yüklenmesi isabetli olmayacaktır. Fakat sahte bir vekaletname ile değişiklik için idareye başvuran üçüncü kişinin kaydı değiştiren beyanı bakımından kanımızca aynı sonuca varılamamalıdır. Burada üçüncü kişinin ağır kusuru illiyet bağını kesmemelidir. Zira ne kanuni ne de iradi bir beyanda bulunma yetkisi vardır. Buradaki sahte vekaletname anlaşılabilir olsa da bunun rizikosunu idare üstlenmelidir. Çünkü bu hukuka aykırılık kişinin zararına sebep olmuştur. Kabul ettiğimiz objektif sorumluluk bakımından bu bir istisna teşkil etmez. Bununla birlikte idare ile üçüncü kişi zarar görene karşı birlikte sorumlu olacaklardır.

Nihayetinde, kişisel durum sicillerinin tutulmasından doğan zararlardan Devletin kusursuz sorumlu olması karşısında, idarenin sicildeki verinin doğruluğuna ilişkin yalnızca çekince veya şerh koyması, sorumluluğu kendili-

ğunun araştırılacağı düzenlenmiştir. Bu hüküm, bildirim doğruluğunu araştırma görevinin bu durumda nüfus idaresine değil, aile hekimlerine yüklendiğini göstermektedir. Buradan hareketle nüfus idaresinin, kendisine yapılan her bildirim doğruluğunu kural olarak re'sen araştırmakla yükümlü olmadığı söylenebilir. Kanun koyucu araştırma yükümlülüğünü gerekli gördüğü hâllerde ayrıca düzenlemiş; bu yükümlülüğü de ilgili kişi veya kurumlara açıkça yüklemiştir.

⁶⁸ Beyanda bulunan idari bir görev kapsamında bunu yapmışsa genel idare hukuku ilkelerini göre sorumluluğunun değerlendirilmesi gerekir.

ğinden ortadan kaldırmaz⁶⁹. Zira sicil doğru ve güvenilir biçimde tutulması idarenin sorumluluk alanındadır. Bu nedenle idare, kaydın şüpheli olduğunu belirtmekle hatalı sicilden doğabilecek sonuçlardan peşinen kurtulmuş sayılamaz. Bununla birlikte, açık ve somut bir çekincenin illiyet bağı üzerinde etkisi olabilir. İdare, kaydın ihtilaflı olduğunu veya doğruluğunun teyit edilemediğini muhatabı uyaracak biçimde belirtmişse, bu durum kaydın ispat ve güvenilirlik değerini zayıflatır. Ancak illiyet bağını etkileyen unsur, tek başına çekince değil; ilgilinin bu çekinceye rağmen nasıl davrandığıdır. Eğer ilgili, zorunlu olmadığı hâlde, doğruluğu açıkça şüpheli kılınmış bir sicil bilgisine bilerek dayanır ve makul özeni göstermeden riskli bir işlem yaparsa, bu davranış ağır kusur teşkil edebilir. Bu durumda somut olayın özelliklerine göre uygun illiyet bağının kesildiği kabul edilebilir. Buna karşılık, ilgilinin çekinceye rağmen işlem yapması makul veya zorunlu ise illiyet bağı kesilmez; çekince yalnızca tazminat miktarının belirlenmesinde dikkate alınabilir. Bu nedenle değerlendirme yapılırken çekincenin açıklığı, işlemin niteliği, ilgilinin bilgi durumu, işlem yapmasının zorunlu olup olmadığı ve davranışının zararın doğumundaki etkisi birlikte dikkate alınmalıdır.

IV. HUKUKİ SONUÇLAR

Kişisel durum sicilinin tutulmasından kaynaklanan zararların giderimi, maddi ve/veya manevi tazminat yoluyla sağlanır. Hükmedilecek tazminatın üst sınırını ise meydana gelen zarar belirler; bu sınırı aşan bir tazminata karar verilmesi mümkün değildir⁷⁰. Tazminat miktarı zararı aşamaz; ancak çeşitli nedenlerle zararın altında bir tutar olarak belirlenmesi mümkündür. Tazminatın miktarını hâkim takdir eder. Nitekim TBK m. 51 uyarınca hâkim, tazminatın kapsamını ve ödeme şeklini, somut olayın özelliklerini ve özellikle kusurun ağırlığını dikkate alarak belirler.

Kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan zararların tazmininde teorik olarak aynen tazmin mümkün olsa da bu uygulamada çoğunlukla görülmemektedir. Bunda, oluşan zararın aynen tazminle giderilecek bir yapısının olmayışı rol oynar. Bu sebeple zararın nakden tazmini temel yöntem haline gelir.

TBK m. 52/f. 1'e göre, zarar görenin zarara yol açan fiile rıza göstermesi, zararın meydana gelmesine ya da artmasına katkıda bulunması veya tazminat yükümlüsünün durumunu ağırlaştırması hâlinde, hâkim tazminatı azaltabilir ya da tamamen ortadan kaldırabilir⁷¹. Bu bağlamda kişisel durum sicilinin tu-

⁶⁹ Bkz. Schwander, HK, N. 13.

⁷⁰ Oğuzman / Öz, s. 114.; Eren, Borçlar Genel, s. 1091.

⁷¹ Pınar, Altınok Ormancı, Zararı Azaltma Külfeti, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 10.

tulmasında zarar görenin zararı azaltma külfetinin de değerlendirilmesi gerekir. Zira hatalı sicili fark eden ve hareketsiz kalarak zararın oluşmasına veya artmasına neden olan kişinin durumu tazminatın belirlenmesi bakımından özellik arz eder. Sicildeki yanlışlığı fark eden kişi zararın ortaya çıkmasını beklememelidir. Öyleyse, yanlış sicilden zarar görmesi olası kişinin dürüstlük kuralı gereği fırsat bulabileceği ilk anda gerekli başvuruları yapması gerekir⁷². Bunlar gerek idari gerek adli olabilir. Kişi, sicildeki yanlışlığı öğrendiği tarihte ya da dürüstlük kuralınca bilmesinin bekleneceği tarihten itibaren zararın oluşmasını engellemeli ya da zarar doğmuşsa bunun artmaması için gerekli tedbirleri almalıdır⁷³. Örneğin, kişi yanlış kayıt sebebiyle oturma izni alamıyorsa, bu sorunun çözümü için geçici belge gibi alternatif yollara da başvurmalıdır. Ayrıca idare ile gerekli iş birliğini de göstermesi beklenebilir.

Zarar gören kişi, kendisiyle aynı koşullarda bulunan makul bir kişiden beklenebilecek önlemleri almamış ve bu nedenle zarar artmış veya azaltılabileceği hâlde azaltılmamışsa, zararı azaltma külfetinin ihlâlinden söz edilir⁷⁴. Zararı azaltma külfetinin ihlali için, zarar görenin bu davranışı ile ortaya çıkan veya önlenebilecekken önlenmeyen zarar (kaçınılabılır zarar) arasında uygun illiyet bağının bulunması gerekir⁷⁵. Mağdurun zararı azaltma külfetine aykırı davranışı, sicilin hukuka aykırılığı ile doğan zarar arasındaki uygun illiyet bağını kesecek kadar ağır bir boyuttaysa; önlenbilir nitelikteki zarar kalemleri tazminat hesabının dışında bırakılmalıdır. Bu ihtimalde mağdur, kendi eylemsizliğiyle artmasına neden olduğu zarara tek başına katlanmak zorundadır. Dolayısıyla idare, yalnızca mağdur zararı azaltma külfetine uygun davransaydı da ortaya çıkacak olan kaçınılmaz zararı tazminle yükümlü tutulur⁷⁶.

Kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan zarar bakımından zarar görenin kusuru tazminat miktarının belirlenmesi üzerinde temelde iki şekilde etkili olabilir. Bunlar kişinin zararın oluşmasına katkı sağlaması veya zararı azaltıcı tedbirleri almamasıdır⁷⁷.

Zarar gören kişinin zararın oluşumuna katkı sağlaması hali de kanımızca iki şekilde ortaya çıkar. İlki sicilin tutulmasındaki yanlışlığa doğrudan sebebiyet vermedir. Bu halde bu yanlışlığa sebebiyet verme illiyet bağını kesecek

⁷² Altınok Ormancı, s. 73 vd.

⁷³ Altınok Ormancı, s. 93 vd.

⁷⁴ Bkz. L. Müjde Kurt, "Zarar Görenin Zararı Azaltma Külfeti", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 64, S. 3, 2015, s. 775 vd.

⁷⁵ Kurt, s. 800.

⁷⁶ Kurt, s. 804.

⁷⁷ Tapu sicili bakımından krş, Sirmen, s. 101.

seviyeye ulaşmamalıdır. Aksi halde tazminat yükümlülüğü doğmaz⁷⁸. Daha çok idare ile birlikte yanlışlığa sebep olma hali söz konusu olur. Örneğin; ilgilinin içeriğindeki hatayı bilmeden sunduğu bir belgeye dayanılarak, idarenin durumu fark edebilecek konumda olmasına rağmen gerekli özeni göstermeyip hatalı tescil yapması bu duruma örnek gösterilebilir. Zarara sebebiyet verme hali yanlış tescile doğrudan etki etmeden de mümkündür. Gerçek dışı sicil varlığını öğrenen ya da öğrenmesi gereken kişi, zararın doğmaması için gerekli tedbirleri almamışsa bu halde de tazminattan indirim yapılması gerekir (TBK m. 52/1).

Bir diğer indirim sebebi ise oluşan zararın artmasını engelleme külfetinin ihlali halinde gündeme gelebilir. Bu külfetin ihlali, zarar görenin davranışı ile kaçınılabılır zarar arasındaki uygun illiyet bağına tamamen koparacak yoğunlukta değilse; ortada bir ortak nedensellik durumu vardır⁷⁹. Zira mağduru bu zararı önleme külfeti altına sokan asıl tetikleyici, bizzat idarenin en baştaki haksız fiilidir; dolayısıyla artan zarar hukuken her iki tarafa da isnat edilebilir niteliktedir. Bu ihtimalde zararı azaltma külfetinin ihlali illiyeti kesmez; ancak TBK m. 52/1 uyarınca tazminatın tayini aşamasında bir indirim sebebi olarak devreye girer.

Ayrıca hukuka aykırılık bağlamında rıza da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Zarar gören kişinin sicil yanlış tutulmasına izin vermesi kaydı hukuka uygun hale getirmez. Sicilin kamu hukuku niteliği gereği, izin ile hukuka uygunluk sağlanamaz. Fakat bu rıza tazminatın belirlenmesinde etkili olabilir. Aslında bu hallere yanlış tescilin oluşumu halinde rastlamak güçtür. Zira sicil memuru yanlışlığı fark ederse, bu konuda işlem yapmamalıdır. Başka bir deyişle yanlış sicil tutmaya rıza verilmesi çoğu zaman mümkün olmaz.

Zararın gerçekleşmesinden sonra verilen irade beyanı artık ancak icazet olarak nitelendirilebilir. Ne var ki, haksız fiil hukukunda icazet, kural olarak hukuka aykırılığı ortadan kaldırma veya fiili sonradan hukuka uygun hâle getirme işlevine sahip değildir. Zira hukuka aykırılık, fiilin gerçekleştiği anda değerlendirilir ve sonradan verilen bir onay geçmişe etkili bir meşrulaştırma doğurmaz. Bununla birlikte, zarar sonrasında verilen bu tür bir irade beyanı, yalnızca icazet olarak değil, aynı zamanda doğmuş bulunan tazminat alacağından vazgeçme iradesi olarak da yorumlanabilir. Bu bağlamda, somut olayın özelliklerine göre, söz konusu beyanın bir ibra önerisi olarak değerlendirilmesi de tartışılabilir⁸⁰. Ancak bu yorum çok da kurumun bünyesine uymaz.

⁷⁸ Bkz. Altınok Ormancı, s. 111-112.

⁷⁹ Oğuzman / Öz, s. 52.

⁸⁰ H. Nami Nomer, Hukuka Aykırılık ve Ahlaka Aykırılık Unsurları Çerçevesinde Salt Malvarlığı Zararlarının Tanzimi, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1996, s. 105.

Zira sorumluluğun kamusal yönü de dikkate alındığında zımni bir beyanın yeterli olmaması gerekir. Alacaklı tarafın açık ve tereddüde yer bırakmayacak bir şekilde tazminat talebinden vazgeçme iradesinin tespit edilebilmesi gerekir. Ayrıca bu halde bile kanımızca ibra önerisinin açıkça yapılması aranmalıdır. Böylece zarar gören tazminat hakkını daha zor kaybedecek, idare ise sorumluluğundan kolayca kurtulamayacaktır.

Öte yandan, icazet olarak nitelendirilen bu davranış, eğer zarar doğduktan sonra mağdurun zararın artmasını önleme imkânına rağmen pasif kalması veya zararı kabullenmesi şeklinde tezahür ediyorsa, bu durum artık zararın azaltılması külfetinin ihlali olarak değerlendirilir. Bu halde, söz konusu davranış birlikte kusur kapsamında dikkate alınır ve tazminatın indirilmesine, hatta somut şartlara göre talebin tamamen reddine yol açabilir.

Bir olayın meydana gelmesinde etkisi olan irade dışı olgular beklenmedik hal oluşturur⁸¹. Böyle bir olgu uygun nedensellik bağının kurulmasına engel olursa sorumluluk söz konusu olmaz. Şayet beklenmedik hal uygun nedensellik bağını keserse, fail bundan sonraki zararlardan sorumlu olmaz. Beklenmedik hal, zararın meydana gelmesinde veya artmasında, illiyet bağını kesecek ölçüde olmamakla beraber, etkili olmuşsa, bu durum tazminatın indirilmesini gerektirebilir⁸². Bununla birlikte, kusursuz sorumlulukta beklenmedik hal, özel bir kanun veya hukuk kuralı uyarınca sorumluluğun temelini oluşturan tipik olay niteliğinde olmamalıdır. Zira sebep sorumluluğu, esasen bu tür olağan dışı ve öngörülemez durumlar için öngörülmüştür⁸³. Kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan zararlarda, kanımızca beklenmedik hal bir indirim sebebi olmamalıdır. Zira mücbir sebep seviyesine ulaşmamış bir beklenmedik halin ortaya çıkması riskini Devlet taşımalıdır. Örneğin, önlenemez bir hacker saldırısıyla kayıtların karışması durumunda, bu saldırı mücbir sebep sayılmıyorsa, Devletin kusursuz sorumluluğu bu bilgileri korumak için sevk edildiğinden bu olay indirim sebebi teşkil etmemelidir⁸⁴.

V. ZAMANAŞIMI

TMK m. 38'e göre Devlete karşı açılacak tazminat davalarında uyuşmazlığın niteliği gereği haksız fiil zamanaşımı uygulanmalıdır⁸⁵. Yargıtay zamanaşımı için genel zamanaşımı hükümlerini uygulamaktadır. Yüksek mahkemeye göre haksız fiil zamanaşımı yerine TBK m. 146'daki on yıllık zamanaşımı

⁸¹ Eren, İliyet Bağı, s. 139.

⁸² Oğuzman / Öz, s. 128.

⁸³ Eren, Borçlar Hukuku, s. 794.

⁸⁴ Krş, Nomer, s. 142-143.

⁸⁵ İsviçre hukuku bakımından aynı yönde, Schwander, HK, N. 20.

uygulanması gerekir⁸⁶. Kanaatimizce bu karar isabetli değildir. Zira TMK m. 38 kapsamında öngörülen sorumluluk, her ne kadar karma nitelikte bir sorumluluk türü olarak kabul edilse de sorumluluk esasları bakımından haksız fiil sorumluluğuna dayanmaktadır. Bu sorumluluğa kamu hukuku ilkelerinin eklemelenmesi ise zarar görenin korunmasını güçlendirme amacına yöneliktir⁸⁷. Bu nedenle, TMK m. 38'den doğan tazminat taleplerinde zamanaşımı bakımından haksız fiile ilişkin hükümlerin uygulanması gerekir. Kaldı ki haksız fiile ilişkin zamanaşımı sürelerinin uygulanması, idari dava açma sürelerine kıyasla zarar gören bakımından daha elverişli bir koruma sağlamaktadır. Bu sonuç, TMK m. 38'de öngörülen sorumluluğun zarar göreni koruma amacıyla da uyumludur.

TBK m. 72 kapsamında, tazminat istemleri belirli sürelerle sınırlandırılmıştır. Buna göre, zarar gören kişi, zararı ve sorumluyu öğrendiği andan itibaren iki yıl içinde talepte bulunmalıdır. Yoksa zamanaşımı savunmasıyla karşılaşabilir. Her halde, zarar verici fiilin işlendiği tarihten itibaren on yılın geçmesiyle tazminat talebi zamanaşımına uğrar. Burada sicil hukuka aykırı hale gelmesinden itibaren bu süre başlar. İki yıllık sürenin işlemeye başlaması için hangi memurun bu işlemi yaptığını ya da yapmadığını spesifik olarak bilmeye gerek yoktur. Kanımızca bunun için sadece zarara sicildeki yanlışlığın sebep olduğunu ve idarenin sorumlu olduğunun öğrenilmesi yeterlidir. Bu bağlamda, malvarlığı değerlerinin ihlalini esas alan objektif sorumluluğunu kabul ettiğimizden, idarenin sorumluluğunda hukuka aykırılık ve nedensellik üzerine ifade ettiklerimiz dikkate alınmalıdır⁸⁸.

VI. KUSURLU MEMURA RÜCU EDİLMESİ

TMK m. 38 uyarınca, zararı tazmin eden Devlet, zararın meydana gelmesinde kusuru bulunan kamu görevlilerine başvurabilir. Başka bir ifadeyle, zarar memurun kusurlu davranışından kaynaklanıyorsa, Devlet ödediği tazminat için ilgili kişiye rücu eder. Bu çerçevede, rücu sorumluluğu objektif nitelikte olmayıp kusura dayanmaktadır. Nitekim rücu talebinin ileri sürülebilmesi için TBK m. 49 kapsamındaki şartların gerçekleşmesi gerekli ve yerlidir. Kusurun varlığını ispat yükü, TMK m. 6 gereğince Devlete aittir. Bir-

⁸⁶ "... TBK'nun 49 vd) maddelerinde düzenlenen haksız fiil sorumluluğu ile ilgisi bulunmadığından, aynı kanunun 60. (6098 sayılı TBK'nun 72.) maddesindeki zamanaşımı sürelerinin uygulanma imkânı yoktur. Öte yandan, TMK'nun 38. maddesine dayanılarak açılan davalar için de, gerek TMK'nunda gerekse BK (TBK)'nunda ayrıca zamanaşımı süresi de belirlenmemiştir. Bu itibarla, 818 sayılı BK. nun 125. (6098 sayılı TBK'nun 146.) maddesindeki 10 yıllık genel zamanaşımı süresinin uygulanması esas olup, bu süre zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren başlayacaktır..." (Y. 3. HD., E. 2015/11469, K. 2016/4834 T. 29.3.2016).

⁸⁷ Bkz. II.A.

⁸⁸ III. A, C.

den fazla kamu görevlisinin zarara birlikte kusurlarıyla yol açmaları hâlinde ise, bunlar Devlete karşı Türk Borçlar Kanunu m. 61 uyarınca müteselsilen sorumlu olurlar⁸⁹.

Devlet, kendisine karşı açılan tazminat davasını, zararın doğmasına kusuruyla sebebiyet veren memura ihbar edebilir (HMK m. 61 vd). Her ne kadar bu tür davalarda Devletin sorumluluğu kural olarak kusura dayanmayan bir nitelik taşısa da, memurun davaya müdahil olması mümkündür. Memur, davaya katılarak özellikle davacının zararın doğmasındaki birlikte kusurunu ortaya koymak veya zararın gerçek miktarını tartışmak suretiyle Devletin savunmasına katkıda bulunabilir. Bu durum, Devletin dış ilişkide kusursuz sorumluluğuna karşılık, iç ilişkide memura yöneltilebilecek rücu talebinin kusura dayanmasıyla açıklanabilir.

Davanın memura ihbar edilmemiş olması hâlinde, memur, ihbar edilmiş olsaydı davaya katılarak sonucun kendi lehine değişmesini sağlayabileceğini ispat ettiği ölçüde Devlete karşı sorumluluktan kurtulur. Zira Devletin davayı gerektiği gibi savunmamış olmasının sonuçlarına memurun katlanması beklenemez⁹⁰. Bu nedenle davayı ihbar, yalnızca usuli bir formalite olmayıp, memurun savunma hakkını ve rücu ilişkisinin adil şekilde kurulmasını teminat altına alan bir kurum niteliği taşır.

TMK m. 38 bağlamında Devletin kusurlu memura yönelteceği rücu talebinin ana çerçevesini zarar görene ödenen asıl tazminat bedeli ile buna bağlı işlemiş faiz, vekâlet ücreti ve yargılama giderleri oluşturur⁹¹. İcra masraflarının rücu edilip edilemeyeceği meselesi ise, icraya konulan ilâmın kesin olup olmadığına göre belirlenir. Eğer alacaklı, tazminat ilâmı kesinleştikten sonra icra takibine girişmişse, doğan icra masrafları rücu talebinin dışında kalır. Zira ilâmın kesinleşmesiyle birlikte Devletin borcu muaccel hale gelir ve kendiliğinden ifa edilmesi gerekir. İdarenin ifada gecikerek alacaklıyı icra yoluna mecbur bırakması, Devletin zararı azaltma külfetini ihlâl eder, illiyet bağına kesen bağımsız bir kusurdur ve artan bu zarar memura yansıtılamaz. Aksine, tazminat kararı henüz kesinleşmeden takibe konulmuşsa, ortaya çıkan icra giderleri rücu kapsamına dâhil edilir. Bu ihtimalde icra masrafları Devletin ifada temerrüdünden değil, henüz kesinleşmemiş bir kararın infaz sürecinden doğduğu için, memurun kusuruyla olan uygun illiyet bağına korumaya devam

⁸⁹ Memurun, amirinin hukuka aykırı bir emrini yerine getirmiş olması, sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Ancak memur bu aykırılığı görüp emir verene bildirdiği halde, emir veren ısrar eder ve bunu yazı ile tekrarlırsa, Anayasa'nın 125. maddesi ve DMK 11/11 gereğince memurun sorumluluktan kurtulması gerekir. Sorumluluk artık emri verene ait olur, Tan, s. 530.

⁹⁰ Tandoğan, s. 392; Sirmen, s. 106.

⁹¹ Krş, Esat Şener, Medenî Kanunun 917'nci Maddesine Göre Hazinesin Mesuliyeti, Yargıtay Yüzüncü Yıl Dönümü Armağanı, İstanbul 1968, s. 551 vd.

eder⁹². Fakat Devlet, karara karşı başvurularını yapmalıdır. Aksi takdirde azaltılabilecek zarar miktarı varsa bundan memurun sorumlu olmaması gerekir.

Kişisel durum sicilinin hukuka aykırı tutulmasından doğan zararı kusursuz sorumluluk ilkesi gereği tazmin eden Devletin, iç ilişkide kusurlu nüfus memuruna yönelteceği rücu talebi, kurumun genel niteliğine paralel olarak haksız fiil zamanaşımı hükümlerine tabidir. Bu çerçevede, TBK m. 73'teki iki ve on yıllık süreler geçerlidir. Buna göre, rücu davasına ilişkin nispi zamanaşımı süresi, Devletin zararı tamamen tazmin ettiği ve aynı zamanda zararın doğmasına kusuruyla sebebiyet veren memurun kimliğini öğrendiği tarihten itibaren işlemeye başlar. Her hâlükârda ise rücu hakkı, ödemenin gerçekleştiği tarihten itibaren on yılın geçmesiyle mutlak olarak zamanaşımına uğrar (TBK m. 73/f. 1).

VII. USUL HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRME

A. Görevli Mahkeme

Kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan zararların tazmini amacıyla açılacak davalar özel hukuk karakterli tazminat davalarıdır. Bu sebeple görevli yargı kolu adli mahkemelerdir. Bu kapsamda, görevli mahkeme, HMK m. 2 hükmü gereğince asliye hukuk mahkemesidir. Zira dava, malvarlığına ilişkin bir tazminat talebine dayanmaktadır ve kanunda aksine bir görev kuralı öngörülmemiştir. Öte yandan, bu davaların adli yargıda görülmesi, nüfus konusundaki diğer davalarla da uyumludur. Nitekim kişisel durum sicili ve nüfus ile ilgili diğer davalar da bu konuda uzmanlığı bulunan asliye hukuk mahkemesinde görülmektedir⁹³.

B. Yetkili Mahkeme

Davanın görüleceği yer bakımından TMK m. 38/f. 2'de bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre tazminat ve rücu davaları, kişisel durum sicilinin tutulduğu yer mahkemesinde açılır. Burada üzerinde durulması gereken, bunun kesin yetki olup olmadığıdır. Kesin yetki ile kesin olmayan yetki ayrımının en önemli sonucu, mahkemenin yetki meselesini re'sen dikkate alıp alamayacağı noktasında ortaya çıkar. Nitekim kesin yetki kurallarının söz konusu olduğu hâllerde mahkeme, tarafların herhangi bir itirazına gerek olmaksızın yetkili olup olmadığını kendiliğinden incelemek zorundadır (HMK m. 19/f. 1). Buna

⁹² Sirmen, s. 107.; Pekmez, s. 188.

⁹³ Nitekim nüfus kaydının düzeltilmesi davasının asliye hukuk mahkemesinde görüleceği açıkça düzenlenmiştir (NHK m. 36). İstisnaen başka mahkemelerde alınan kararların sicilde değişikliğe neden olduğu da görülmektedir. Buna aile mahkemesinde görülen soybağının reddi davası örnek teşkil eder.

karşılık, kesin olmayan yetki durumlarında mahkeme, yetkisizlik hususunu ancak taraflarca ileri sürülmesi hâlinde değerlendirebilir; aksi takdirde bu hususu re'sen dikkate alamaz (HMK m. 19/f. 2). Bu ayırım, yetki kurallarının hukuki niteliğine de yansır. Kesin yetki kuralları dava şartı niteliğinde olup (HMK m. 114/1-ç), yargılamanın her aşamasında ileri sürülebilir ve mahkeme tarafından kendiliğinden gözetilir (HMK m. 115/1). Buna karşılık, kesin olmayan yetki kuralları ilk itiraz niteliğindedir (HMK m. 116/1-a) ve ancak cevap süresi içinde ileri sürülebilir; bu süre geçtikten sonra ileri sürülmesi mümkün değildir (HMK m. 19/2, m. 117/2)⁹⁴. Kanaatimizce, TMK m. 38/f. 2'de öngörülen yetki kuralı kesin yetki niteliğindedir⁹⁵. Zira kişisel durum siciline ilişkin uyuşmazlıkların, sicil tutulduğu yer mahkemesinde görülmesi hem maddi gerçeğe ulaşılması hem de delillerin sağlıklı bir şekilde toplanması bakımından önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu nedenle söz konusu düzenlemenin, yalnızca tarafların menfaatine bırakılmış bir yetki kuralı değil, aynı zamanda kamu düzeniyle yakından bağlantılı bir kesin yetki kuralı olarak değerlendirilmesi doğru olur.

C. Taraf Sıfatı

Kişisel durum sicilinin hukuka aykırı tutulmasından doğan zararların tazmini amacıyla Devlete karşı açılacak davalarda, davacı sıfatı, söz konusu hukuka aykırı sicil kaydı nedeniyle zarara uğrayan herkese ait olabilir. Bu bağlamda, davacı olabilmek için sicilde bizzat kaydı tutulan kişi olmak şart değildir; önemli olan, sicil yanlışı tutulması ile kişinin uğradığı zarar arasında uygun illiyet bağının bulunmasıdır. Uygulamada çoğu kez zarar gören kişi, sicilde kaydı yanlışı tutulan kişidir. Örneğin bir kimsenin doğum kaydının hatalı yapılması, soybağı ilişkisinin yanlışı gösterilmesi veya medeni hâlinin gerçeğe aykırı biçimde kaydedilmesi durumunda, bu kişi doğrudan zarar gören sıfatıyla Devlete karşı tazminat talebinde bulunabilir. Ancak zarar görenin mutlaka bu kişi olması gerekmez. Sicilin üçüncü kişiler bakımından da hukuki sonuç doğurması nedeniyle, sicil kaydı kendisine ilişkin olmasa bile, bu kayıt nedeniyle uygun illiyet bağı içinde zarara uğrayan kişiler de davacı olabilir. Örneğin, yanlışı soybağı kaydı nedeniyle mirasçı olamayan bir kişi, yanlışı kayıt sebebiyle nafaka veya bakım yükümlülüğü altına giren kişiler de Devlete karşı tazminat talebinde bulunabilirler. Dolayısıyla burada asıl olan,

⁹⁴ Yasin Köse, "Medenî Usûl Hukukunda Yetkisizlik Halinde Verilmesi Gereken Karar", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Yıl: 9, S. 18, 2021, s. 196.

⁹⁵ Genel olarak kesin yetki konusu için bkz. Dilek Karademir Aydemir, Medeni Usul Hukukunda Mahkemelerin Yetkisi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 97. L. Şanal Görgün / Levent Börü / Barış Toraman / Mehmet Kodakoğlu, Medeni Usul Hukuku, 28.07.2020 tarih ve 7251 sayılı Kanunla Değiştirilmiş, Güncellenmiş 9. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 171; Ali Cem Budak / Varol Karaaslan, Medeni Usul Hukuku, 8. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2024, s. 56.

sicilin kime ilişkin tutulduğundan ziyade, sicil hukuka aykırı tutulması ile ortaya çıkan zararın kimin malvarlığında veya kişilik alanında gerçekleştiğidir.

TMK m. 38 uyarınca, kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan zararlardan Devletin sorumlu olduğu açıkça düzenlenmiştir. Burada “Devlet” ile kastedilen, merkezi idare tüzel kişiliğidir. Türkiye’de merkezi idare, tek bir kamu tüzel kişiliği olarak Cumhurbaşkanlığı teşkilatı içinde örgütlenmiştir⁹⁶. Nitekim Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı bünyesinde yer almakta olup, kişisel durum sicilinin tutulmasına ilişkin faaliyetler bu teşkilat tarafından yürütülmektedir⁹⁷.

D. İspat Yükü

Kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan zararın tazmini davalarında ispat yükü, kural olarak TMK m. 6 uyarınca belirlenir. Buna göre bir hakkın varlığını ileri süren taraf, bu hakkın dayanağını oluşturan olguları ispatla yükümlüdür. Bu çerçevede davacı, sicil hukuka aykırı tutulduğunu, bu aykırılık sonucunda bir zararın meydana geldiğini ve zarar ile sicil kaydı arasında uygun illiyet bağının bulunduğunu ispat etmelidir. Ne var ki, kişisel durum sicilinin tutulması tamamen idarenin faaliyet alanında gerçekleştiğinden, ispata yarayan belge ve kayıtların büyük ölçüde idarenin elinde bulunduğu açıktır. Bu durum, klasik ispat yükü kuralının katı şekilde uygulanmasını hakkaniyetle bağdaştırmayı zorlaştırır. Ayrıca burada kabul edilen kusursuz (objektif) sorumluluk ilkesi de dikkate alındığında, sicil gerçeği yansıtmaması hâlinde ortaya çıkan zararın kural olarak hukuka aykırı bir durumun sonucu olduğu kabul edilmelidir. Bu nedenle, gerçeğe aykırı bir nüfus kaydının varlığı hâlinde, hukuka aykırılığın karine olarak mevcut olduğu kabul edilmelidir. Başka bir ifadeyle, davacı bakımından hukuka aykırılığın ayrıca ispatı aranmayıp, sicil kaydının gerçeğe aykırı olduğunu ortaya koyması yeterli sayılmalıdır. Buna karşılık, bu karineyi çürütme yükü idareye aittir. İdare, somut olayda sicildeki yanlışlığın kendi sorumluluğunu gerektirmeyen bir nedenden kaynaklandığını ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir. Bu kapsamda idare ancak, örneğin hatanın yanlışçı veya sahte bir belge/bildirim sunulmuş olmasından kaynaklanması, mücbir sebep sonucu ortaya çıkması ya da zarar görenin ağır kusurunun bulunması gibi hâlleri ileri sürerek ve ispatlayarak sorum-

⁹⁶ Veysel Görücü, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Merkezden Yönetim Üzerinde Yansımalar”, Kırıkkale Hukuk Mecmuası, C. 4, S. 2, 2024, s. 530.

⁹⁷ Davalı sıfatının Devleti temsilen İçişleri Bakanlığınca üstlenildiğini gösteren bir karar için bkz. Y. 5. HD., E. 2012/6181 K. 2012/15376 T. 9.7.2012. Bakanlıklar tüzel kişiliğe sahip olmamalarına rağmen Devlet tüzel kişiliğini kullandıklarından taraf ehliyetine sahip oldukları yönünde, bkz. Şanal / Börü / Toraman / Kodakoğlu, s. 235.

luluğunu bertaraf edebilir. Sonuç olarak, bu sorumluluk düzeninde ispat yükü bütünüyle yer değiştirmemekle birlikte, sicilin gerçeğe aykırı olduğu hâllerde davacı lehine fiilî bir ispat kolaylığı ve karine mekanizması işletilmelidir⁹⁸. Bu sayede, idarenin elinde bulunan delil üstünlüğü dengelenmelidir.

SONUÇ

Kişisel durumlar Devlet tarafından kişisel durum siciline (nüfus kütüğü) kaydedilir. Nüfus kütüğü ise aile kütüğü ve özel sicillerden oluşur. Aile kütüğü temel kütük özelliğini taşır. Kişisel durum sicili kurucu değil bildirici niteliktedir. Kişisel durum sicili, resmi sicil olarak kabul edilir. Ayrıca bu sicillerdeki kayıtlar aksi ispatlanana kadar doğru kabul edilir. Kişisel durum sicilinde değişiklik meydana getiren doğum, ölüm, evlenme, evlat edinme gibi olaylar sicile kaydedilir.

Kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan sorumluluk kamu hukuk-özel hukuk unsurlarını bünyesinde barındıran karma bir sorumluluktur. Bu karma sorumluluk, zarar gören bakımından idare hukukunun özel hukuktan daha lehe olan ve özel hukuk kuralları ile çelişmeyen kuralları ile özel hukukun idare hukukundan daha avantajlı ya da en azından aleyhe olmayan kurallarının bir bütünü olacaktır. Devletin sorumluluğu kusursuz sorumluluk olarak kabul edilir. Bu sebeple sorumluluk için idarenin ya da memurun kusuru araştırılmaz. Ayrıca Devletin sorumluluğu asli sorumluluktur. Bu sebeple sorumluluk öncelikle Devlet tarafından üstlenilir. Kusurlu memura doğrudan başvurulamaz. Ancak sonradan memura rücu edilebilir.

Devletin sorumluluğuna gidilebilmesi için kişisel durum sicilinin hukuka aykırı olarak tutulması gerekir. Burada kriter olarak nüfus kaydının tutulmasıyla tüm maddi ve manevi menfaatleri koruyan hukuk kurallarına aykırı davranılması yeterlidir. Hukuka aykırılık sicilin gerçeğe aykırı tutulmasıyla sağlanır. Bu yönüyle sorumluluk, kusurdan bağımsız objektif sorumluluk niteliği taşır. Sicilin tutulmasından doğabilecek zararlar maddi olabileceği gibi manevi de olabilir. Maddi zarar, fiili zarar ve kar mahrumiyeti şeklinde ortaya çıkabilir. Devletin sorumluluğu için hukuka aykırılık ve zarar arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır.

Kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan zararların yaptırımı olarak maddi ve/veya manevi tazminat öngörülmüştür. Tazminatın üst sınırını zarar

⁹⁸ Hiç bildirim yapılmadığının ispatı, ispat açısından menfi vakalardır. Menfi vakıaların doğrudan ispatı çoğu zaman güçtür. Bu nedenle, bu tür iddialarda her zaman mutlak kesinlik aranmamalıdır. Gelen evrak kayıtları, işlem logları, dosya akışı, resmî sistemlerde herhangi bir iz bulunmaması ve karşı tarafın makul bir açıklama getirememesi gibi olgular birlikte değerlendirilerek kuvvetli olasılığa ulaşılması yeterli görülebilmelidir.

oluşturur. Kural olarak nakden tazmin yolu geçerlidir. Zarar gören, zararın doğmasında ya da artmasında etkili olmuşsa tazminatta indirimle gidilebilir. Bu bağlamda zarar görenin zararı azaltma külfeti bulunmaktadır. Zarar görenin kusuru, ağırlığına göre uygun illiyet bağına kesebilir veya tazminattan indirim sebebi oluşturabilir.

Söz konusu sorumluluk bakımından haksız fiile ilişkin zamanaşımı süreleri uygulanmalıdır. Buna göre tazminat talebi, iki yıllık ve on yıllık zamanaşımı sürelerine tabidir. İki yıllık süre, zarar görenin zararı ve idarenin sorumluluğunu öğrendiği tarihten itibaren işlemeye başlar. Buna karşılık on yıllık süre, her hâlde sicil hukuka aykırı hâle geldiği tarihten itibaren işlemeye başlar.

Zararı tazmin eden Devlet, zararın oluşmasında kusuru bulunan memura rücu eder. Kusurun varlığını ispat Devlete düşer. Devlet kendine açılan davayı memura ihbar edebilir. Eğer ihbar gerçekleştirilmez ve bu durum tazminatın miktarında etkili olursa, fazla ödenen miktar için memur sorumlu olmaz.

Kişisel durum sicilinin tutulmasından doğan sorumluluk bakımından tazminat ve rücu davaları için görevli mahkeme asliye hukuk mahkemesidir. Yetkili mahkeme ise kişisel sicil tutulduğu yer mahkemesidir. Tazminat davasında davalı Devlettir. Davacı ise sicil hukuka aykırı tutulmasından dolayı zarar gören kişidir.

Bu davalarda ispat yükü kural olarak TMK m. 6'ya göre belirlenir. Ancak sicil tutulması ve buna ilişkin işlem süreci idarenin hâkimiyet alanında gerçekleştiğinden, davacı lehine fiili bir ispat kolaylığının kabulü gerekir. Davacının sicildeki kaydın gerçeğe aykırı olduğunu ortaya koyması hâlinde, hukuka aykırılığın karine olarak var olduğu kabul edilmeli; bunun aksini ispat yükü ise idareye bırakılmalıdır. Nitekim başvuruya, incelemeye ve kayıt sürecine ilişkin belgeler çoğu zaman idarenin elindedir. Bu nedenle sicil neden gerçeği yansıtmadığını ve kaydın hukuka uygun şekilde tutulduğunu açıklama yükü kural olarak idareye ait olmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKİPEK, Jale / AKINTÜRK, Turgut / ATEŞ, Derya, Türk Medeni Hukuku-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, Yenilenmiş 17. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- ALTINOK ORMANCI, Pınar, Zararı Azaltma Külfeti, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- BAYGIN, Cem / NAR, Ahmet, Medeni Hukuk Dersleri-I: Başlangıç Hükümleri ve Kişiler Hukuku, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2025.
- BOZDAĞ, Ahmet, “İdare Hukukunda İdarenin Hizmet Kusuru ve Danıştay Uygulaması”, Türk İdare Dergisi, S. 468, Eylül 2010, ss. 33-48.
- BUDAK, Ali Cem / KARAASLAN, Varol, Medeni Usul Hukuku, 8. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2024.
- DURAL, Mustafa / ÖĞÜZ, Tufan, Türk Özel Hukuku, Cilt II, Kişiler Hukuku, 24. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2024.
- DURAL, Mustafa / SARI, Suat, Türk Özel Hukuku Cilt I: Temel Kavramlar ve Medeni Hukukun Başlangıç Hükümleri, 13. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2018.
- EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 21. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2017 (Borçlar Genel).
- EREN, Fikret, Sorumluluk Hukuku Açısından İlliyet Bağı Teorisi, Sevinç Matbaası, Ankara, 1975 (İlliyet Bağı).
- GÖRGÜN, L. Şanal / BÖRÜ, Levent / TORAMAN, Barış / KODAKOĞLU, Mehmet, Medeni Usul Hukuku, 28.07.2020 tarih ve 7251 sayılı Kanunla Değiştirilmiş, Güncellenmiş 9. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2020.
- GÖRÜCÜ, Veysel, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Merkezden Yönetim Üzerinde Yansımalar”, Kırıkkale Hukuk Mecmuası, C. 4, S. 2, 2024, ss. 527-554.
- GÖZLER, Kemal / KAPLAN, Gürsel, “İdari Eylemlerden Kaynaklanan Zararlara İlişkin Davalar Adli Yargının Görev Alanına Sokulabilir mi?”, Terazi Hukuk Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 63, Kasım 2011, ss. 36-41.
- GRAF-GAISER, Cora / SIEGENTHALER, Toni, Personen-und Familienrecht-Partnerschaftsgesetz art. 1-456 ZGB-PartG, CHK- Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, art. 46.
- HELVACI, Serap, Gerçek Kişiler, 7. Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- IŞIKLAR, Celal, “Danıştay Kararlarında İdarenin Kusursuz Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Hâller”. Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S. 1, 2019, s. 115-158.
- KARADEMİR AYDEMİR, Dilek, Medeni Usul Hukukunda Mahkemelerin Yetkisi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- KÖSE, Yasin, “Medenî Usûl Hukukunda Yetkisizlik Halinde Verilmesi Gereken Karar”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Yıl: 9, S. 18, 2021, ss. 191-212.
- KURT, L. Müjde, “Zarar Görenin Zararı Azaltma Külfeti”, AÜHFD, C. 64, S. 3, 2015, ss. 775-814.

- NOMER, H. Nami, Hukuka Aykırılık ve Ahlaka Aykırılık Unsurları Çerçevesinde Salt Malvarlığı Zararlarının Tanzimi, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1996.
- OĞUZMAN, M. Kemal / SELİÇİ, Özer / OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe, Eşya Hukuku, Gözden Geçirilmiş 20. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017 (Eşya Hukuku).
- OĞUZMAN, M. Kemal / BARLAS, Nami, Medeni Hukuk, 22. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016 (Medeni Hukuk).
- OĞUZMAN, M. Kemal / ÖZ, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu'na Göre Güncellenip, Genişletilmiş 16. Bası, Vedat Kitapçılık, C. 2, İstanbul, 2018 (Borçlar Genel).
- OĞUZMAN, M. Kemal / SELİÇİ, Özer / OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe, Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), 17. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2018 (Kişiler Hukuku).
- ÖZDEMİR, Necdet, Hizmet Kusuru Teorisi ve İdarenin Sorumluluğu, Yeni Desen Matbaası, Ankara, 1963.
- ÖZTAN, Bilge, Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 11. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- PEKMEZ, Cüneyt, Tapu Sicilinin Tutulmasından Devletin Sorumluluğu, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- SCHWANDER, Ivo, in: Haftpflichtkommentar Kommentar zu den schweizerischen Haftpflichtbestimmungen, Fischer/Luterbacher (Hrsg.), Zürich/St. Gallen, 2016, art. 46 ZGB.
- SİRMEN, Lale, Tapu Sicilinin Tutulmasından Doğan Zararlardan Devletin Sorumluluğu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975.
- ŞAHBAZ, İbrahim, “Anayasa Mahkemesi Kararının Gerekçesinin Bağlayıcılığı Sorunu” Maltepe Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 2, 2020, ss. 341-382.
- ŞENER, Esat, “Medenî Kanunun 917’nci Maddesine Göre Hazinesinin Mesuliyeti”, Yargıtay Yüzüncü Yıl Dönümü Armağanı, İstanbul, 1968.
- ŞENGÜL, Mehmet, Tapu Sicilinin Aleniyeti, Ankara, Adalet Kitabevi, Ankara, 2013.
- TAN, Turgut, İdare Hukuku, 2017 Anayasa Değişikleri İşlenerek Güncelleştirilmiş 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2017.
- TANDOĞAN, Haluk, Türk Mes’uliyet Hukuku, Ajans- Türk Matbaası, Ankara, 1961.

Kullanılan kararlara www.lexpera.com.tr’den ulaşılmıştır.